

עד

ברית מילה¹

בפרק שלפנינו לא יובאו כל הלכות מילה אלא רק התייחסות למצבים מורכבים ושאלות מיוחדות בהקשר למילה.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אֲבֹרָהם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֵתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתָם: וְאֵת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר: וְנִמְלְתֶם אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם.

בראשית יז, ט-יא

וביום השמיני ימול בשר ערלתו.

ויקרא יב, ג

מילה בשבת

מילה גופה, דברי הכל דוחה שבת, מנלן? ... אמר קרא – "ביום" – אפילו בשבת. שבת קלב, א

1. הפרק שלפנינו עבר את עיונו של הרב מנחם פליישמן, מוהל מומחה, מפקח מוהלים באזור המרכז מטעם הוועדה לפיקוח על המוהלים שעל יד הרבנות הראשית לישראל.

- עושים כל צרכי מילה בשבת; מוהלצין ופודעין ומוצצין ונותנין עליו כמון.
מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת.
אנדרוגינוס, ונולד בין השמשות, ונולד כשהוא מהול, ויוצא דופן, וכותית שילדה ואחר כך נתגיירה, ומי שיש לו שתי ערלות, אין מילתן דוחה שבת.
שלחן ערוך, אורח חיים, סימן שלא, א, ד-ה
- א. **מילה בזמנה** דוחה שבת ויום טוב². מילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת ואת יום טוב³, ואפילו יום טוב שני של גלויות אינה דוחה⁴.
- ב. **יוצא דופן** – מי שנולד בניתוח קיסרי, אף על פי שנימול ביום השמיני, אין מילתו דוחה שבת⁵ או יום טוב⁶. אם חלה מילתו ביום טוב שני של גלויות, יש אומרים שמילתו דוחה יום טוב שני של גלויות ואינה דוחה יום שני של ראש השנה⁷, ויש אומרים שאינה דוחה יום טוב שני של גלויות⁸.
- ג. **הנולד במלקחיים או בוואקום** מילתו דוחה שבת⁹.
- התייחסות למילה בשבת של בן שנולד כתוצאה מהזרעה מלאכותית, הובאה לעיל, בכרך השני, פרק מח – 'הזרעה מלאכותית' (IUI), בפסקה 'מילה ופדיון הבן', עמ' 296. התייחסות למילת בן שנולד כתוצאה מהפריה חוץ גופית הובאה שם, פרק מט – 'הפריה חוץ גופית' (IVF), בפסקה 'מילה ופדיון הבן', עמ' 338.
- ד. כאשר ברית המילה חלה בשבת, ויש חשש לחילול שבת עקב כך, יש שהורו שאין לבטל משום כך קיום מילה בזמנה¹⁰, ויש מי שהורה לדחות את ברית המילה ליום חול
2. שבת קלב, א. רמב"ם, הלכות מילה, פרק א, ט. טור ושלחן ערוך, אורח חיים, סימן שלא, א, ויורה דעה, סימן רסו, ב.
3. שבת שם, ב. רמב"ם, שם. טור ושלחן ערוך, אורח חיים, שם, ד, ויורה דעה, שם.
4. ראה בהלכה הבאה שנחלקו הפוסקים האם ספק מילה שלא בזמנה דוחה יום טוב שני של גלויות.
5. שבת קלה, ב, מחלוקת אמוראים, ומספק נפסק לחומרא, ראה רא"ש, שבת פרק יט, ו; בעל המאור, שבת נד, ב, בדפי הרי"ף; רבנו ניסים, שם. רמב"ם, הלכות מילה, פרק א, יא. טור ושלחן ערוך, אורח חיים, סימן שלא, ה; יורה דעה, סימן רסו, י.
6. רמב"ם, שם, טו. ראה שלחן ערוך (יורה דעה, שם, ב), שמילה שאינה בזמנה, כשם שאינה דוחה שבת, אינה דוחה גם יום טוב, וראה שם, ח, שגם כשאינה דוחה שבת מספק אינה דוחה יום טוב. וראה פרי מגדים (משבצות זהב, אורח חיים, סימן שלא, ס"ק א), שהסתפק אם מי שמל מילה שלא בזמנה ביום טוב, לוקה.
7. רמב"ם, שם. שפתי כהן, יורה דעה, שם, ס"ק ח. ראה שו"ת נודע ביהודה (קמא, אורח חיים, סימן ל), ושו"ת חתם סופר (חלק ב, סימן רנ), ושו"ת יביע אומר (חלק ח, יורה דעה, סימן כג, ס"ק ח), שפסקו שספק מילה שלא בזמנה דוחה יום טוב שני של גלויות, והאיסור למול יוצא דופן בשבת הוא מספק ולא מדין ודאי, ראה לעיל, הערה 5, וראה גם בהערה הבאה. בשו"ת נודע ביהודה (שם) התיר במקום ספק אפילו ביום טוב שני של ראש השנה, אך הפוסקים לא קיבלו את דעתו בעניין זה.
8. ראה שלחן ערוך (שם, ח) ולבוש (יורה דעה, שם, ח), שגם ספק מילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב שני של גלויות. הרב משה פיינשטיין, דבריו הובאו בספר הברית, סימן רסו, ס"ק מב, וראה שם שאפילו לפי מי שסוברים שמלים ספק מילה שלא בזמנה ביום טוב שני של גלויות, ייתכן שיש להחמיר ביוצא דופן שאולי אינו נימול בשבת מדין ודאי ולא רק מספק. הרב שמואל הלוי ואזנר, דבריו הובאו באוצר הברית, פרק י, סימן ב, הערה טז.
9. ראה שו"ת הר צבי, יורה דעה, סימן רמח. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, אורח חיים, סימן שלא, עמ' תקנ, 1.
10. ראה שו"ת אגרות משה, יורה דעה, חלק א, סימן קנו. שו"ת מנחת יצחק, חלק ג, סימן לה. שו"ת ציץ אליעזר,

כדי למנוע את חילול השבת¹¹. ויש מי שחילק, שאם המילה עצמה כרוכה בחילול שבת בהבאת התינוק וכדומה, אין למול בשבת, ואם חילול השבת הוא סביב המילה, כגון שהמוזמנים מגיעים ברכב, הכל לפי ראות עיני המורה¹². למעשה עדיף למול בשבת במסגרת משפחתית מצומצמת, כדי להימנע מחילול השבת, ולקיים למחרת או בהמשך השבוע מסיבה משפחתית מורחבת¹³.

מנין שמרחיצין את המילה ביום השלישי שחל להיות בשבת? שנאמר: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם בְּאֲבֵימ" (בראשית לד, כה).

משנה, שבת פרק ט, ג (בבלי, פו, א)

ה. מילה דחויה ביום חמישי או ביום שישי – יש שכתבו שאין למול מילה שלא בזמנה ביום חמישי¹⁴, כדי שלא יגיע היום השלישי למילה בשבת ויצטרכו לחלל עליו שבת¹⁵, או מפני צער המילה, שלא לגרום בשבת צער לנימול¹⁶. ויש מי שהוסיפו שמסיבות כאלה גם אין למול מילה שלא בזמנה ביום שישי¹⁷. לעומת זאת, יש שכתבו שמותר וצריך למול מילה שלא בזמנה גם סמוך לשבת, דהיינו בימים חמישי ושישי¹⁸, כיוון שלצורך מצווה אין נמנעים מלעשות בימים חמישי ושישי פעולה שעלולה לגרום לחילול שבת¹⁹. וכן כיום, שאין מקפידים על רחיצת הקטן במים חמים דווקא בימים הסמוכים לאחר מילתו, החשש שיצטרכו להגיע לחילול שבת נמוך מאוד²⁰. למעשה, מנהג הספרדים ומקצת האשכנזים שלא למול מילה שלא בזמנה סמוך לשבת²¹, ואילו מנהג רוב האשכנזים שלא לחשוש לכך ולמול גם סמוך לשבת²².

חלק ו, סימן ג, אך הוסיף שאפשר להימנע מלמול בשבת באופן זמני, אם יש תקווה שכאשר יימנעו כמה פעמים מלמול בשבת עקב החשש מחילול שבת, יפסיקו האנשים לחלל שבת סביב ברית המילה. שו"ת דבר חברון, יורה דעה, חלק ב, סימן שעד.

11. שו"ת שבט הלוי, חלק ד, סימן קלה.
12. הרב עובדיה יוסף, דבריו הובאו בילקוט יוסף, שבת ד, סימן שלא, ז, ובהערה ו.
13. ראה שו"ת מנחת יצחק, שם.
14. שו"ת תשב"ץ, חלק א, סימן כא. טורי זהב, יורה דעה, סימן רסב, ס"ק ג.
15. שו"ת תשב"ץ, שם, על פי בעל המאור, שבת ז, א, בדפי הרי"ף, שנפסק להלכה גם בשלחן ערוך, אורח חיים, סימן רמח, ד.
16. טורי זהב, שם.
17. טורי זהב, שם. שפתי כהן, שם, סימן רסו, ס"ק יח, על פי דברי מגיד משנה, שבת פרק ב, יד, בשם הרמב"ן והרשב"א, שביום שני למילה התינוק מסוכן יותר מאשר ביום השלישי (וראה להלן, בהערה הבאה, ששפתי כהן עצמו חולק על עצם ההלכה שאין למול סמוך לשבת מילה שלא בזמנה).
18. שפתי כהן, שם. מגן אברהם, סימן שלא, ס"ק ט.
19. שפתי כהן, שם, על פי שלחן ערוך, אורח חיים, שם.
20. מגן אברהם, שם.
21. כנסת הגדולה, אורח חיים, סימן שלא, הגהות הטור, ד, שכן מנהג קונסטנטינא. שו"ת מהרש"ם, חלק ה, סימן ז.
22. שו"ת רב פעלים, חלק ד, יורה דעה, סימן כח. שו"ת דעת כהן, סימן קמה. שו"ת יביע אומר, חלק ה, יורה דעה, סימן כג, והוסיף שבמקום שנהגו למול, יש להניחם במנהגם שיש להם על מה שיסמוכו, וקודם יום טוב יש להקל, כיוון שגזרו רק קודם השבת ויום הכיפורים. הרב מרדכי אליהו, תשובה בעל פה לרב אריה כץ, ודווקא לספרדים.
22. שו"ת שאילת יעבץ, חלק ב, סימן צה. שו"ת חתם סופר, חלק ב, יורה דעה, סימן רנב. שלחן ערוך הרב, קונטרס אחרון, סימן רמח, א. משנה ברורה, שם, ס"ק לג. הרב מרדכי אליהו, תשובה בעל פה לרב אריה כץ, ודווקא לאשכנזים.

ספק אימתי נולד²³

קטן נימול לשמונה ולתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר, לא פחות ולא יותר. הא כיצד? כדרכו – לשמונה, נולד לבין השמשות – נימול לתשעה, בין השמשות של ערב שבת – נימול לעשרה, יום טוב לאחר השבת – נימול לאחד עשר, שני ימים של ראש השנה – נימול לשנים עשר.

משנה, שבת פרק יט, ה (בבלי, קלז, א)

ו. רגע הלידה הקובע לעניין מילה הוא יציאת פדחתו של הוולד. פירוט הובא לעיל, פרק סד – 'לידה', בפסקה 'הגדרת רגע הלידה', עמ' 191, הלכה ד. ואם שמעו את הוולד בוכה ברחם אמו, נחשב כאילו כבר נולד²⁴.

ז. כאשר יש ספק לגבי רגע הלידה המדויק, כגון שהתינוק נולד בין השמשות, המילה נדחית ליום שלמחרת, משום שאפשר למול אחרי היום השמיני אך אי אפשר למול קודם היום השמיני. אם היום שלמחרת הוא יום שאין מלים בו מילה שלא בזמנה, כגון שבת ויום טוב, הברית נדחית ליום החול הראשון שלאחר מכן²⁵.

ח. זמן בין השמשות שנחשב כספק מתחיל מהשקיעה ומסתיים ביציאת שלושה כוכבים בינוניים²⁶. נחלקו הפוסקים מתי בדיוק הוא זמן יציאת שלושה כוכבים בינוניים בארץ ישראל לעניין ברית מילה – שבע עשרה דקות אחרי השקיעה²⁷; או שהמנהג המקובל

23. בכתיבת פסקה זו נעזרנו ברב אבינעם זומר.

24. נדה מב, ב. טור ושלחן ערוך, יורה דעה, סימן רסב, ד. וראה שם ברמ"א ובפתחי תשובה (ס"ק ז), שיש פעמים שבכי אינו קובע לעניין מילה.

הערת פרופ' מיכאל שימל, מנהל טיפול נמרץ ילודים (פגייה), במרכז הרפואי שערי צדק, בתשובה לשאלתנו על היתכנות של מצב כזה – ייתכן מצב שבו חלק מהגוף יצא והתינוק מתחיל לבכות. קרי, הראש יצא והחזה מתחיל לצאת.

25. משנה, שבת פרק יט, ה (בבלי, קלז, א), המצוטטת כאן. רמב"ם, הלכות מילה, פרק א, יב. טור ושלחן ערוך, יורה דעה, סימן רסו, ח.

26. שלחן ערוך, שם, סימן רסו, ט.

27. במנהגי ארץ ישראל (פרק כא, הערה ב) הביא בשם הרב שמואל סלנט, שתינוק שנולד ביום שישי עשר דקות אחרי שעה י"ב (דהיינו אחרי השקיעה), מלים אותו בשבת. הרב שלמה זלמן אויערבאך (דבריו הובאו בשמירת שבת כהלכתה, חלק ב, פרק מו, הערה מה) הסביר שהכוונה היא לשבע עשרה דקות אחרי השקיעה הנראית, כי בזמנם קריאת 'המגרב' שהייתה סימן לשקיעה הייתה כשבע דקות אחרי השקיעה הנראית. וראה הרב שמחה גרשון בורר, 'הוראתו של הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל בעניין סוף בין השמשות', המעיין נח, א (תשרי תשע"ח), עמ' 5-12, שהדברים מפורשים במקור הראשוני לשיטתו של הרב סלנט (נברשת, חלק ב, דף מד, ב), שקריאת 'המגרב' היתה בסוף שעה י"ב, דהיינו בזמן השקיעה האסטרונומית הכתובה בלוחות, שהיא מאוחרת בשבע דקות מהשקיעה הנראית. הטעם לשיעור זה הוא על פי השיטה ששיעור מיל הוא עשרים ושתיים וחצי דקות, ולכן שיעור שלושת רבעי מיל (שהוא שיעור בין השמשות – בין השקיעה לצאת הכוכבים) הוא קרוב לשבע עשרה דקות. וראה נברשת (שם) שהקשה וטען שלכאורה הרב סלנט סותר את עצמו, שלגבי חישוב היום הקודם החשיב את השקיעה עד סוף שעה י"ב על פי זמן השקיעה האסטרונומי, ואילו לגבי חישוב היום הבא החשיב את השקיעה הנראית, ונשאר בצריך עיון. וראה עוד להלן הערה 32.

בארץ הוא עשרים וחמש דקות אחרי השקיעה²⁸; או עשרים ושבע דקות אחרי השקיעה²⁹; או שלושים ושתיים דקות אחרי השקיעה³⁰, או שלושים וחמש דקות אחרי השקיעה³¹. למעשה, אם ידוע הזמן המדויק של יציאת ראש התינוק, והוא נולד עשרים דקות אחרי השקיעה בליל שבת, למקלים למול בשבת יש על מה לסמוך³².

מילת תינוק חולה

בפיסקאות הבאות תובאנה דוגמאות מעשיות שונות למקרים שבהם אפשר למול בזמן, מקרים שבהם יש להמתין עד שהתינוק יבריא ומקרים שבהם יש להמתין שבעה ימים מעת שהתינוק נתרפא. למעשה, יש להתייעץ עם רופא מומחה ועם פוסק הלכה, בפרט במקרים גבוליים.

אמר שמואל: חלצתו חמה, נותנין לו כל שבעה להברותו.

שבת קלז, א

28. הערות הרב יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי לספר אורות חיים, סימן ה, ס"ק יב. הרב שלמה זלמן אויערבאך, שם, וראה להלן, הערה 30. הרב מרדכי אליהו, תשובה בכתב יד.
 29. שו"ת אור לציון, חלק א, יורה דעה, סימן י. שו"ת ציץ אליעזר, חלק יז, סימן סב.
 30. אוצר הברית, פרק ט, סימן ה, ז, בשם הרב שלמה זלמן אויערבאך (אך ראה לעיל, הערה 28) והרב יוסף שלום אלישיב.
 31. הרב אברהם ישעיהו קרליץ (חזון איש), דבריו הובאו בדינים והנהגות ממון החזון איש, פרק ט, ז; וכן בקונטרס בריתי יעקב, עמ' י, בשם הרב שמריהו גריינמן, ששמע מפיו.
 32. שו"ת יביע אומר, חלק ז, אורח חיים, סימן מא, וחלק י, אורח חיים, סימן לא. שו"ת שמש ומגן, חלק ב, אורח חיים, סימן יח. שו"ת שבט הלוי, חלק ד, סימן קלד, ג, וחלק ח, סוף סימן צ.
- הטעם שהכרענו כשיטה זו, אף על פי שבמקומות מסוימים יש מנהג למול בשבת רק כשנולד בזמן מאוחר יותר, הוא כיוון שבין השמשות הוא זמן הילוך שלושת רבעי מיל. לפי הדעות המחמירות זמן הליכת מיל הוא עשרים וארבע דקות (ראה פירוש המשניות לרמב"ם, פסחים פרק ג, ב), ואם כן זמן הילוך שלושת רבעי מיל הוא שמונה עשרה דקות, ויש להוסיף מעט זמן, גם כדי לצאת מהספק של חוסר דיוק אפשרי, וגם כיוון ששיטת רבי יוסי בגמרא (שבת לד, ב) שבין השמשות מתחיל לאחר אותו זמן ונמשך כהרף עין. כיוון שכך נראה לכאורה עיקר הדין, קשה להחמיר ולא למול בשבת, כיוון שהומרה כזאת היא קולא במילה בזמנה, וכפי שכתב יד הקטנה, הלכות מילה, פרק א, ז, במנחת עני, ס"ק יא – "בקריאת שמע דאורייתא החמירו בה כי מאי אכפת לן בכך להחמיר ולהמתין עוד קצת. אבל גבי מילה, אם נחמיר בזה שהוא באמת לילה גמור מן הדין, ולספק בה, יצא הדבר לתקלה כי נדחה אותו ליום שאחר שבת".
- צירוף נוסף להקל הוא הסברה שהעלה הרב ברוך דוב פוברסקי ('דיני בין השמשות בזמן בדיקת חמץ', נזר התורה, סיוון תשס"ג, עמ' קיח-קכג), שאף על פי שבין השמשות נחשב ספק יום ספק לילה, חילוף התאריך חל בזמן השקיעה, ולפיכך זמן השקיעה הוא כבר לילה. לפי סברה זו, גם אם עדיין הזמן הוא ספק יום ספק לילה, השבת כבר נכנסה.
- בנוסף לכל הדיון שהובא כאן יש שני משתנים נוספים שעשויים להשפיע על הפסיקה למעשה – גורם אחד הוא גובה המקום שבו נולד התינוק, שכן במקום גבוה השקיעה מתאחרת לעומת זמן צאת הכוכבים שאינו משתנה. לכן הפער בין השקיעה לצאת הכוכבים בירושלים קטן מהפער במישור החוף. גורם שני הוא עונת השנה, שכן הפער בין השקיעה לצאת הכוכבים בחודשי הקיץ גדול יותר מאשר בחודשי החורף.
- וראה נברשת (שם), שגם הרב שמואל סלנט שהקל למול בשבת אם נולד שבע עשרה דקות אחרי השקיעה של יום שישי, התנה זאת בשני תנאים – שבדקו בדיוק מתי יצא ראשו של התינוק ושהשעון שבדקו בו היה מכוון בדיוק. כמו כן הוסיף שם, שבתקופה יותר מאוחרת הורה הרב סלנט שלמעשה יש למול בשבת רק אם התינוק נולד עשרים ושתיים דקות אחרי השקיעה האסטרונומית, מחשש שמא עבר זמן מרגע הלידה ועד שהמייילדת הכריזה על הלידה, כפי שהיה נהוג באותה תקופה.

חל'צתו חמה – נשלף ממנו החולי ויצא מגופו.

רש"י שם

חולה אין מלין אותו עד שיבריא, ומונין לו מעת שיבריא מחוליו שבעה ימים מעת לעת ואחר כך מלין אותו. במה דברים אמורים, בשחלצתו חמה וכיוצא בחולי זה, אבל אם כאבו לו עיניו בעת שיפתחו עיניו וירפאו, מלין אותו מיד, וכן כל כיוצא בזה...

אין מלין אלא וולד שאין בו שום חולי, שסכנת נפשות דוחה את הכל. ואפשר למול לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם.

משנה תורה לרמב"ם, הלכות מילה, פרק א, טז; יח

ט. אין מלין תינוק חולה עד שיבריא, מחשש פיקוח נפש, וממתינים שבעה ימים מעת לעת מזמן שנתרפא³³. ודווקא כשחלה בכל גופו, אבל אם חלה באבר אחד בלבד, מלים אותו מיד לאחר שיבריא³⁴.

י. להלן תובאנה דוגמאות לסוגי מחלות של 'חולה בכל גופו' שצריך להמתין שבעה ימים לאחר החלמת התינוק³⁵:

1. **מום לב** – תינוק שנולד עם מום לב והוא 'כחול', אסור למולו עד אחרי שינותח ויבריא, ויעברו שבעה ימים מעת שהחלים.

2. **מיעוט דם (אנמיה – Anemia)** – אסור למול תינוק שסובל ממיעוט דם, ואם הוא נזקק לטיפול רפואי או שהמחסור בדם עלול לסכן אותו, אין למולו עד שיעברו שבעה ימים מזמן שהבריא. אך אם התינוק לא נזקק לשום טיפול וגם לא נשקפת לו שום סכנה אלא הבריא מאליו, מלים אותו מיד אחרי שהבריא, כל זמן שסיבת המחסור לא היה בה משום ספק פיקוח נפש³⁶.

3. **חום** – תינוק שיש לו חום גבוה צריכים להמתין שבוע ימים לאחר שיבריא וחומו ירד. נחלקו פוסקי דורנו מה נחשב חום גבוה לעניין זה – יש אומרים 38 מעלות חום, אך בין 37.5 מעלות ל-38 מעלות יש להמתין לירידת החום, וכשחומו ירד – אפשר למול אותו מיד³⁷. ויש מי שכתב שכבר מחום של 37.5 מעלות יש להמתין שבעה ימים מהזמן שבו ירד החום³⁸. ויש מי שכתב שאפילו אם החום נמוך מ-37.5,

33. שבת קלז, א. רמב"ם, הלכות מילה, פרק א, טז, המצוטט כאן. טור ושלחן ערוך, יורה דעה, סימן רסב, ב.

34. יבמות עא, ב. רמב"ם, שם. טור ושלחן ערוך, שם.

35. הדוגמאות של 'חולה בכל גופו', וגם הדוגמאות דלהלן ל'חולה באחד מאבריו', עם פסקי ההלכה, לקוחים מלב אברהם, פרק כט, סעיפים ו-ט, ונשמט אברהם, יורה דעה, סימן רסג, עמ' שיז-שכג.

36. שו"ת מנחת יצחק, חלק ה, סימן יא. הרב שלמה זלמן אויערבאך והרב בן ציון אבא שאול, דבריהם הובאו בלב אברהם, פרק כט, ו, 1. נשמט אברהם, שם. וראה שבת קלד, א; רמב"ם, הלכות מילה, פרק א, יז; טור ושלחן ערוך, יורה דעה, סימן רסג, א.

37. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בלב אברהם, שם, ונשמט אברהם, שם. לשיטתו, חום של 38 מעלות נחשב כחולי בכל הגוף בין אם הוא נובע ממחלה ובין אם מגורמים אחרים, כגון התייבשות.

38. זוכר הברית, סימן י, א.

יש להמתין שבעה ימים מזמן שירד החום לגמרי אלא אם כן הרופא קבע שעליית החום נבעה מגורם חיצוני, כגון מזג אוויר חם או התייבשות קלה ולא ממחלה.³⁹

4. **מחלה שמחייבת טיפול תרופתי** – תינוק שמוגדר כחולה בכל גופו ומקבל טיפול תרופתי שיש להמשיך בו גם לאחר שיבריא, כגון שחלה בזיהום בדרכי השתן ויש לו חום גבוה, וקיבל אנטיביוטיקה והבריא אחרי כמה ימים אך הוא צריך להמשיך ולקבל אנטיביוטיקה, אם התינוק מרגיש טוב ואין סימנים של המחלה, והרופאים מאשרים זאת, מונים את שבעת הימים מהזמן שהחלים כדי למולו, ואין צורך להמתין שבעה ימים מגמר הטיפול.⁴⁰

יא. להלן תובאנה דוגמאות לסוגי מחלות של 'חלה באחד מאבריו' שמלים אותו מיד לאחר שהחלים:

1. **נשברה רגלו** – תינוק שבעת לידתו נשברה רגלו, והרופא חבש אותה מיד, אם אין לתינוק כאבים והוא הולך ומתחזק כראוי, ולדעת הרופאים אפשר למולו, אין להמתין שבעה ימים אלא יש למולו מיד לכשיבריא, כיוון שאין כאן מחלה של כל הגוף אלא רק של אבר אחד.⁴¹

2. **מחלות עיניים** – כאב עיניים נחשב לחולי באחד מאבריו של התינוק, ומלים אותו מיד לכשיתרפא.⁴² ודווקא בכאב מועט, אבל אם יש לו כאב גדול ממתינים לו שבעה ימים מעת שיבריא.⁴³ למעשה, לגבי תינוק שסובל מדלקת עיניים, אם הרופא קובע אחרי בדיקה מדוקדקת שהדלקת נובעת רק מגורם חיצוני ולא מזיהום חיידקי, יש לסמוך על דבריו ולא להצריך שבעה ימים מיום שנתרפא.⁴⁴ ויש מי שהקל עוד יותר, שכשיש דלקת כימית בעין שלא נגרמה על ידי חיידקים, ועל פי הבדיקות אין בה חשש מחלה, ונראה שהתינוק מתנהג כרגיל ללא כל שינוי בתיאבון ובבכי ובשאר הסימנים הרגילים אצל תינוק, אין להמתין אפילו להחלמה ויש לקיים את המצוה בשעתה. וכן הקל בדלקת שנובעת מזיהום חיידקי, שאם לדעת הרופא יש כאן רק מקצת חולי וכאב מועט, יש למול את התינוק מיד כשיבריא לגמרי.⁴⁵

3. **סתימה בצינור הדמעות** – יש להמתין עד שהתינוק יתרפא,⁴⁶ אך אין חובה להמתין שבעה ימים לאחר שנתרפא.⁴⁷

39. שו"ת ציץ אליעזר, חלק יג, סימן פב, ה.

40. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בלב אברהם, שם, 6, ונשמט אברהם, שם.

41. שו"ת יד יצחק, חלק ב, סימן רלב.

42. יבמות עא, ב. רמב"ם, הלכות מילה, פרק א, טז. טור ושלחן ערוך, יורה דעה, סימן רסב, ג.

43. ניומוקי יוסף, יבמות כד, א, בדפי הרי"ף, על פי עבודה זרה, כח, ב, שיש פעמים שחולי עיניים עלול להיות פיקוח נפש. רמ"א, שם.

44. שו"ת ציץ אליעזר, חלק יג, סימן פב, ז. אמנם בשו"ת דעת כהן (סימן קלו), החמיר לחכות שבעה ימים לאחר החלמה מחולי עיניים למרות שהמוהל והנשים הבקיאות אמרו שמדובר בסיבה חיצונית ולא בחולי, אך בשו"ת ציץ אליעזר כתב שאם רופא קובע, אפשר לסמוך על דבריו.

45. הרב חיים פנחס שיינברג, 'מילה כשיש דלקת עין', מוריה קכו-קכח (תמוז תשמ"ב), עמ' לו-מ.

46. שו"ת מנחת יצחק, חלק ה, סימן יא.

47. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בלב אברהם, שם, ח, 2, ובנשמט אברהם, שם.

4. לידת מלקחיים או לידת ואקום – תינוק שבעקבות לידת מלקחיים או לידת ואקום נשאר עם נפיחויות בראש⁴⁸:

- אם הנפיחויות שטחיות, הן אמורות לחלוף תוך כמה ימים, ואם אין התנגדות מצד הרופאים, יש למולו מיד.
- אם הנפיחויות הן בשכבה עמוקה יותר, הן אמורות לחלוף רק לאחר חודש או חודשיים⁴⁹, ובמקרים כאלה יש למולו רק לאחר שיבריא.
- אם הרופא קובע שאין בנפיחויות שבשכבה העמוקה משום חולי, ולהערכתו לא תהא למילה כל השפעה לרעה על המום הזמני הזה, וגם אין לתינוק צער מחמת סיבה אחרת שגרמה לו הנפיחות, יש למולו בזמן.
- אם במהלך הלידה היה צורך למשוך יד או רגל של התינוק החוצה או לדחוף אותם פנימה ומחמת זה נגרם חוסר תנועתיות זמני, בייחוד של היד, יש למולו בזמן.

התייחסות למילת תינוק שנולד במשקל נמוך תובא להלן, עמ' 350, הלכות כג-כד.

יב. להלן תובאנה דוגמאות לפגמים שאינם מעכבים את המילה ולכן מבצעים אותה בזמנה:

1. פגם בשפה / חיך שסוע – תינוק שנולד עם פגם בשפה העליונה שאינו יכול לינוק בעצמו ויש צורך להשקותו, אין לדחות את המילה משום כך אם הוא בריא כשאר התינוקות⁵⁰.
2. רגל עקומה – תינוק שנולד כשרגלו עקומה מחמת יציאת פרק הירך ממקומו, וצריך לגבס אותו בגבס כדי להחזירו למקומו. ברוב המקרים היום הטיפול נעשה על ידי החזקת הפרק במקומו בעזרת רתמה מיוחדת, ורק במקרים נדירים יש צורך לנתח את התינוק. אין דחיפות לטפל בבעיה זו, ודחייה, אפילו של כמה שבועות, לא אמורה לגרום כל נזק לתינוק. במקרה כזה צריך למול את התינוק ביום השמיני⁵¹.

צהבת היילוד

אמר רבי נתן... פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתיו שהוא ירוק⁵², הצעתי בו

48. ההלכות כאן מבוססות על שו"ת ציץ אליעזר, שם, סימן פג, ה.

49. הערת ד"ר חגית דאום – כיוון שמדובר בשטפי דם עמוקים ולא בבצקת שטחית, פרק הזמן לספיגתם ממושך יותר.

50. שו"ת מהרש"ם, חלק ה, סימן ז. זוכר הברית, סימן י, כא. בלב אברהם (שם, ז, 2) ובנשמת אברהם (שם) כתב שכיום יש מכשיר מיוחד המאפשר לתינוק כזה לינוק עד שינותח בסביבות גיל שנה, והביא בשם הרב יהושע נויבירט, שלמרות שיצטרכו לנתחו, אין לדחות את המילה משום כך.

51. הרב יהושע נויבירט, דבריו הובאו בלב אברהם, שם, ובנשמת אברהם, שם.

52. ירוק במקרא ובחז"ל הוא לעתים צבע צהוב, כך לדוגמה רש"י, אבן עזרא ורד"ק מפרשים את הפסוק: "ואַבְרָהָם בִּירְקָק חָרִיץ" (תהלים סח, יד) שירקק חרוץ הוא זהב. תוספות (נדה יט, ב, ד"ה 'הירוק') כתב ש'ירוק' המוזכר במשנה (שם, א), הכוונה לירוק כאתרוג דהיינו צהוב ולא לירוק ככרתי.

ולא ראיתי בו דם ברית. אמרתי לה: המתיני לו עד שיפול בו דמו. והמתינה לו, ומלה אותו וחיה, והיו קורין שמו 'נתן הבבלי' על שמי.

שבת קלה, א

רקע רפואי⁵³

תינוקות רבים נולדים עם צהבת היילוד. מבחינה רפואית אפשר לחלק את צהבת היילוד לשני סוגים – צהבת פיזיולוגית וצהבת פתולוגית (חולנית).

צהבת פיזיולוגית היא מצב טבעי, שנוצר בעקבות הצטברות של בילירובין (Bilirubin), שהוא אחד מתוצרי הפירוק של כדוריות הדם האדומות, וכדי להפריש אותו מהגוף הכבד צריך לבצע בו שינוי מתאים. כאשר הבילירובין אינו מתפנה מהגוף ורמתו בדם עולה, הוא שוקע בעור והופך את צבע העור לצהוב.

באופן טבעי יש ליילוד רמות גבוהות יותר של בילירובין מאשר למבוגר עקב שתי סיבות עיקריות:

1. ליילוד יש כמות גדולה יותר של כדוריות דם אדומות והן מתפרקות יותר.
 2. הכבד של היילוד אינו בשל כל צרכו כדי לטפל בעודפי הבילירובין.
- צהבת כזאת נמשכת בדרך כלל ימים אחדים והיא חולפת מאליה⁵⁴.

צהבת חולנית שאינה פיזיולוגית מתאפיינת בנתונים הבאים – היא מופיעה בתוך יממה מהלידה, ערכי הבילירובין עולים בקצב גבוה, רמת הבילירובין ממשיכה לעלות כעבור שבוע, יש עדות למחלה או הפרעה נוספת. במקרים כאלה קיימת סכנה של פגיעה מוחית ביילוד. במקרים שבהם הצהבת אינה חולפת מאליה והיא מגיעה לערכים גבוהים יחסית⁵⁵, אפשר לטפל ביילוד טיפול באור (פוטותרפיה – Phototherapy). דהיינו, היילוד מושכב לכמה שעות באינקובטור שבחלקו העליון מורכבות נורות מיוחדות המאירות באור כחול שמסייע לגוף לשנות את הבילירובין כמו פעולת הכבד. במקרים חמורים במיוחד⁵⁶ צריך לטפל באמצעות החלפת דם היילוד כדי למנוע נזק מוחי, וכן לברר את סיבת הצהבת⁵⁷.

הלכות

יג. תינוק שנראה צהוב, יש שכתבו שאין למולו כלל כל עוד הוא נראה צהוב אפילו בחלק מגופו גם אם הרופאים אומרים שאין סכנה למולו⁵⁸. ויש מי שכתב שאין למולו כל עוד

53. על פי אנציקלופדיה הלכתית רפואית, כרך רביעי, ערך 'מילה', עמ' 548–552.

54. הערת ד"ר דינה צימרמן – הנקה מרובה עשויה להשפיע לטובה על ירידת הבילירובין. ככל שהתינוק יונק יותר כך הוא מוציא יותר צואה וכך מנקה את גופו מעודף הבילירובין. אמנם יש תופעה נדירה יותר של צהבת שנגרמת מחלב אם, במצב כזה צריך להפסיק את ההנקה לעשרים וארבע שעות ולהשתמש בתחליפי חלב ולאחר מכן לחזור להנקה.

55. 17%–20% למ"ג.

56. כ-25% למ"ג.

57. פירוט נוסף מובא באוצר הברית, חלק ג, סימן ג, מעמ' קמד ואילך.

58. שו"ת מנחת יצחק, חלק ג, סימן קמה; וראה גם שם, חלק ו, סימן צב, וחלק ח, סימן פח. הרב יוסף שלום אלישיב והרב יהושע נויבירט, דבריהם הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן רסג, עמ' שכח-שכט.

הצהבת נראית ברוב הגוף ואפילו אם היא הולכת ופוחתת, והרופאים אומרים שאין סכנה למולו. אך אם הצהבת חלפה מרוב הגוף, אפשר למולו לאחר חוות דעת רפואית שמתירה זאת.⁵⁹ ויש מי שהורה שכיוון שלדעת הרופאים בימינו אין סכנה למול תינוק אפילו אם הוא צהוב ממש, אפשר למולו כשהרופאים מאפשרים זאת.⁶⁰ למעשה, מוהלים רבים כיום נוהגים למול אם בדיקת הדם מראה שרמת הבילירובין בדם נמוכה מ-12.⁶¹ דעות נוספות מובאות בהערה.⁶²

יד. אם דחו את הברית כתוצאה מצהבת פיזיולוגית, אפשר למול מיד כשהיילוד מבריא ואין צורך להמתין שבעה ימים.⁶³ ויש שהורו שאם רמת הבילירובין הגיעה ל-18 יש להמתין שבעה ימים מזמן שירדה כדי למולו, אפילו אם לא הוצרך לטיפול.⁶⁴

59. שו"ת ציץ אליעזר, חלק יג, סימן פא וסימן פג.
60. זוכר הברית, סימן י, לא. ילקוט יוסף, שובע שמחות ב, פרק טז, ס"ק ג. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, שם, עמ' שכט-של, וחזר בו ממנו שהובא שם קודם לכן בשמו (שם, עמ' שכז, הובא גם בשו"ת מנחת שלמה, חלק ב, סימן צז, יב), שכל עוד התינוק נראה צהוב אין למולו ואין לסמוך על הרופאים. לדבריו, יש להסביר שהמציאות הרפואית המוזכרת בגמרא המצוטטת כאן, אין כוונתה לצהבת פיזיולוגית אלא לסוג מסוים של אנמיה (חוסר דם). ראה נשמת אברהם, שם, עמ' של, ב.
61. שו"ת תשובות והנהגות, חלק א, סימן תקפו, וחלק ב, סימן תצ. וראה שם, שמנהגו למול רק כשרמת הבילירובין נמוכה מ-10, אך אינו מוחה במנהג המוהלים למול כבר כשירד מ-12. הרב יוסף שלום אלישיב, דבריו הובאו באנציקלופדיה הלכתית רפואית, שם, עמ' 553, הערה 620. הרב שלמה זלמן אויערבאך, הרב יוסף שלום אלישיב והרב אליעזר יהודה וולדינגר, דבריהם הובאו באוצר הברית, חלק ג, סימן ג, ט. והוסיף שם שגם כשרמת הצהבת גבוהה יותר, אם נתברר למעלה מכל ספק שהצהבת במגמת ירידה ולא הגיעה לרמות גבוהות שמצריכות המתנה של שבעה ימים (כפי שיבואר להלן), אפשר למולו בזמנו. כך גם נכתב בתדריך למוהלים של הרבנות הראשית לישראל, ובלבד שהצהבת במגמת ירידה ולא מדובר בפג. גם הרב שמואל הלוי ואזנר הורה לרב מנחם בורשטין שכל ההיתר למול מתחת לרמה מסוימת (ראה להלן שיטתו, בהערה הבאה) מותנה בכך שהצהבת במגמת ירידה. ראה נשמת אברהם, שם, עמ' שכט-שכז, ובשם הרב שלמה זלמן אויערבאך, שם, עמ' שכז. ראה גם שו"ת מנחת יצחק, חלק ח, שם.
62. בשו"ת קנין תורה בהלכה (חלק ב, סוף סימן קלז) כתב שאפשר למול אם הבילירובין למטה מ-8, ושיש מקפידים שלא למול עד שיהיה הבילירובין למטה מ-5. בשו"ת דבר חברון (יורה דעה, חלק ב, סימן שסז-שסז) כתב שאפשר למול כשהבילירובין יורד מתחת ל-11.
63. לעומת זאת, בשו"ת שבט הלוי (חלק ה, סימן קמח, ב) כתב שהוא מתיר למול מרמת בילירובין 15 ומטה. אמנם ראה שם ובשו"ת שבט הלוי (חלק ג, סימן קמב), שצריך שיעבור המראה הצהוב, וראה אנציקלופדיה הלכתית רפואית (שם), שהקשה על דעה דומה שמבחינה מציאותית הדבר אינו מובן כיוון שאפילו ברמות נמוכות יותר היילוד נראה צהוב, ראה גם נשמת אברהם (שם, עמ' שכט) שכבר ברמת בילירובין של 8 אפשר לראות שהתינוק צהוב.
64. בית חדש, יורה דעה, סימן רסג, א. חכמת אדם, כלל קמט, ד. שו"ת אבני נזר, יורה דעה, סימן שכ. ערוך השלחן, יורה דעה, סימן רסג, ג. שו"ת ציץ אליעזר, שם ושם. שו"ת שבט הלוי, חלק ג, שם. שו"ת דבר חברון, שם. ילקוט יוסף, שובע שמחות ב, שם, ג. שלא כיד הקטנה (הלכות מילה, ס"ק יח), שכתב להמתין שבעה ימים מעת לעת לאחר שהבריא. וראה שו"ת מנחת יצחק (חלק ג, סימן קמה) שהסתפק בדבר. וראה גם שו"ת במראת הבזק, חלק ד, סימן צא.
64. הרב שלמה זלמן אויערבאך והרב יהושע נויבירט, דבריהם הובאו בנשמת אברהם, שם, עמ' שכט-שכז, ונחלקו מאימתי יש למנות את שבעת הימים. לדעת הרב נויבירט אפשר להתחיל למנות שבעה ימים מאותו יום שרמת הבילירובין ירדה מתחת ל-18 (ראה גם להלן, הערה 66, דעת הרב מרדכי אליהו), ולדעת הרב אויערבאך יש לחכות עד שהרמה תרד מתחת ל-12 ולכל הפחות מתחת ל-15, ומאותו זמן להתחיל למנות שבעה ימים. כך גם נכתב בתדריך למוהלים של הרבנות הראשית לישראל. וראה בנשמת אברהם (שם), שתמה מדוע יש להמתין שבעה

טו. אם היילוד הושם באינקובטור לצורך טיפול בפוטותרפיה, יש מי שהורה שאין צורך להמתין שבעה ימים אם היה יכול להבריא גם ללא הטיפול⁶⁵. ויש מי שהורה שאם רמת הבילירובין עלתה מעל 18 וגם טיפלו בו בפוטותרפיה, יש להמתין שבעה ימים⁶⁶.

טז. אם בוצעה החלפת דם אצל התינוק מחמת הצהבת, אין למולו עד שיבריא לגמרי מהצהבת, וממתינים שבעה ימים לאחר שהחלים כדי למלו⁶⁷. כמו כן, כשמדובר בצהבת פתולוגית, יש להמתין שבעה ימים לאחר שנתרפא⁶⁸.

היפוספדיאס (Hypospadias) ואפיספדיאס (Epispadias)⁷⁰
היפוספדיאס ואפיספדיאס הם מומים במיקום פתח השופכה. היפוספדיאס הוא מצב שבו פתח השופכה נמצא בחלקו התחתון של אבר הזכר במקום בקצהו, ואפיספדיאס הוא מצב שבו פתח השופכה נמצא בחלקו העליון של אבר הזכר במקום בקצהו. בשני המקרים מדובר בהתפתחות לא תקינה ולא שלמה של צינור השתן. בשני המקרים אין פגיעה בפוריות עצמה (יצור הזרע תקין) או בזקפה או במנגנון מתן השתן.

הבעיות הן:

1. בעיה קוסמטית⁷¹.
 2. קושי ללמד את הילד לתת שתן בעמידה – זרם השתן לא יוצא ישר קדימה.
 3. אם מיקום פתח אבר הזכר קרוב מאוד לבסיס האבר – בזמן יציאת הזרע הוא יישפך החוצה, כולו או חלקו, ולא ייכנס לנרתיק.
- במקרים רבים יש קשר בין מומים שונים בגוף. אם יש מום מסוים – יש סבירות גבוהה שקיים גם מום אחר.
- היפוספדיאס – יכול להופיע כפגם יחיד או בצרוף של עקמת הפין. אפיספדיאס – בא לעתים קרובות עם פגם קשה ביצירת שלפוחית השתן – אקסטרופיה.

ימים אם היילוד לא הוצרך לטיפול. דעות נוספות לגבי רמת הבילירובין שממנה יש להמתין שבעה ימים הובאו באנציקלופדיה הלכתית רפואית, שם, עמ' 555–556. דעות נוספות מובאות באוצר הברית, חלק ג, סימן ג, י.

65. הרב יהושע נויבירט, דבריו הובאו בנשמת אברהם, שם, סימן רסב, עמ' שיח, 6.

66. נשמת אברהם, שם, סימן רסג, עמ' שכט. וראה לעיל, שיש סוברים שברמה כזאת של בילירובין צריך להמתין שבעה ימים גם אם לא טופל בפוטותרפיה. אלא שבנשמת אברהם תמה עליהם, ראה לעיל, הערה 64. וראה לעיל (שם), מאימתי מתחילים לספור את שבעת ימי ההמתנה. הרב מרדכי אליהו הורה למעשה לרב אריה כץ, במקרה שבו רמת הבילירובין הייתה מעל 18 וגם היה טיפול בפוטותרפיה, שיש להמתין שבעה ימים מזמן שרמת הבילירובין ירדה מתחת ל-18, אך אין צורך לחכות שבעה ימים מזמן שסיימו את הטיפול בפוטותרפיה.

67. שו"ת אגרות משה, יורה דעה, חלק ב, סימן קכא. שו"ת ציץ אליעזר, שם, סימן פג. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, שם, עמ' של.

68. שו"ת ציץ אליעזר, שם. שו"ת שבט הלוי, שם.

69. המינוח העברי – 'סדק תחתית השופכה'.

70. המבוא הרפואי נכתב בשיתוף ד"ר רענן טל, מומחה בכירורגיה אורולוגית, עוסק בתפקוד מיני ובפוריות הגבר, ורופא בכיר ביחידה לנורואורולוגיה במרכז הרפואי רמב"ם. תודה גם למוהל הרב בנימין דוד, רב יועץ ופוסק במכון פוע"ה, על עזרתו בכתיבת הפסקה.

71. נער עלול להתבייש בחריגה שלו בפני נערים או בחורים שראוהו כך.

על מנת שהתינוק יוכל להטיל שתן, ולכשיגדל – יוכל להזריע כראוי, צריך בחלק מהמקרים להסיט את הפתח למקומו הרגיל בקדמת האבר, ולעיתים יש גם צורך לתקן את עקמת הפין שמתלווה לכך. אם מתקנים – לרוב מתקנים את שני המומים באותו ניתוח. ניתוח פלסטי כזה מתבצע לא לפני גיל שנה, ומשתמשים בו בעור הערלה כדי לתקן את מקום הפתח, וממילא אין אפשרות לבצע את המילה כדינה ביום השמיני, כי אם תוסר כל הערלה בברית, אי אפשר יהיה לתקן את מומו של התינוק בעתיד על ידי שימוש בעור הערלה. אם המום לא יתוקן כראוי הוא עלול במקרים מסוימים להיתקל בקשיים לקיים פרייה ורבייה כדרך כל הארץ⁷². יש מקרים שמיקום הפתח אינו מעכב נתינת שתן כיאות וגם לא אמור לפגוע בפוריות ואז יש מקום לדון האם כדאי לבצע ניתוח לתיקון קוסמטי של המום.

יז. כשנולד תינוק עם היפוספדיאס או עם אפיספדיאס, צריך לברר היטב את חומרת המום והאם אכן יש צורך רפואי אמיתי לתיקון ניתוחי של המום או שמא המום גבולי. לדוגמה, אם הפתח נמצא בעטרה אלא שאינו בקצה העטרה אלא מעט מתחתיה או מעליה, ייתכן שאין צורך בניתוח, או שהצורך בניתוח הוא קוסמטי בלבד. למעשה יש להתייעץ עם רופא מומחה שמכיר את חשיבותה של ברית המילה ועם מוהל, שהם בעלי ניסיון בטיפול במומים כאלה, ולשאול שאלת חכם⁷³.

יח. אם מתברר שיש צורך בניתוח ועל פי חוות הדעת הרפואית ביצוע ברית מילה בזמנה ימנע את האפשרות לתקן את המום בניתוח עתידי, או יקשה על קיום ניתוח כזה, מותר לדחות את ביצוע ברית המילה כדי לאפשר את הניתוח העתידי⁷⁴. במקרה זה אין לבצע

72. יש מוהלים המבצעים מילה בזמנה ומשאירים חלק מעור הפריעה כדי שיהיה אפשר להשתמש בו בניתוח עתידי לתיקון המום. יש מחלוקת הלכתית האם ברית מילה כזאת נחשבת כשרה לכתחילה. ראה ד"ר סודי נמיר ובניהו שנדורפי, 'מילת תינוק עם היפוספדיאס ביום השמיני', תחומין לג (תשע"ג), עמ' 374–386.

73. תדריך למוהלים של הרבנות הראשית לישראל. ראה גם תחומין (שם, עמ' 375), שב-85% מהמקרים אין צורך בניתוח.

הערת המוהל הרב שי עובד – מכתב השחרור מבית החולים שבו כתוב שיש להימנע מביצוע ברית מילה עד לבירור אורולוגי מקיף אינו משקף בהכרח את חומרת המום, כיוון שיתכן שמדובר בתגובה סטנדרטית של רופא הילדים שבדק את התינוק. לכן יש לעמוד בקשר עם רופא אורולוג מומחה וגם עם מוהל מומחה המכיר היטב את הנושא וגם ביצע בעבר בריתות לבעלי היפוספדיאס או אפיספדיאס. האורולוג יאמר מהי המציאות הרפואית האובייקטיבית, ואילו המוהל המומחה ייתן את חוות דעתו ההלכתית במקרה המסוים שהובא לפניו, האם רמת החומרה של המום מצדיקה את דחיית ביצוע ברית המילה כדי שיהיה אפשר לבצע ניתוח בשלב מאוחר יותר. אם מדובר בניתוח קוסמטי בלבד ולא תפקודי, צריך לברר האם ניתוח הוא דבר נצרך והאם הוא עשוי לעזור, מה רמת הסיכון בניתוח והאם היא מצדיקה את ביצועו, ובהתאם לכך – עד כמה ראוי לדחות את ביצוע ברית המילה עד לניתוח שספק אם יועיל וספק אם יתקיים.

ההצעה היא להקים ועדה רב תחומית של רופאים אורולוגים מומחים ומוהלים מומחים ורבנים פוסקים בשיתוף הרבנות הראשית, שתקבע כללים קבועים לטיפול בהיפוספדיאס ואפיספדיאס.

74. שו"ת חלקת יעקב, אבן העזר, סימן כז, על פי שו"ת אבני נזר (יורה דעה, סימן שכא), שהתיר לדחות ברית מילה כדי לבצע פרוצדורה רפואית שאינה נצרכת לפיקוח נפש, אבל בלעדית יישאר הילד בעל מום, והיא מעכבת את ביצוע הברית בזמנה. טעמו – אין אדם מחויב לבזבז יותר מחומש ממונו כדי לקיים מצוות עשה, ומום כזה חמור יותר מבזבז חומש ממונו. שו"ת לב אריה, חלק א, סימן מא. שו"ת ציץ אליעזר, חלק יח, סימן נא.

ברית מילה | עד

ברית חלקית לפני הניתוח, כיוון שברית כזאת לא נחשבת מבחינה הלכתית ויש בה חבלה שלא לצורך וצער לתינוק⁷⁵.

יט. במקרים כאלה ברית המילה מתבצעת תוך כדי הניתוח. צריך שמוהל ישתתף בנייתוח והוא יעשה את גילוי העטרה ויברך. אם הדבר אינו אפשרי, יעשה זאת כירורג יהודי, ורצוי שיהיה שומר מצוות. אם גם זה לא מתאפשר, בדיעבד יעשו הטפת דם ברית אחרי שיחלים מהניתוח⁷⁶.

כ. אם נקב האבר סתום (Meatal Stenosis), וצריכים לנתח את התינוק כדי לרפאותו, התינוק נחשב כחולה כל זמן שהנקב סתום⁷⁷.

מילת תינוק נוטה למות

כא. תינוק שמוגדר כטרפה⁷⁸, אם לדעת רופאים מומחים ביצוע ברית המילה לא תסכן אותו, יש למולו בזמנו⁷⁹, ואפילו בשבת⁸⁰, ויש שהסתפקו האם מילתו דוחה שבת⁸¹. ויש מי שהורה שלמעשה אין למול יילוד נוטה למות כיוון שהוא חולה מסוכן⁸².

מילת פג

כב. אין למול פג מיד עם הוצאתו מהאינקובטור, אלא יש להמתין שבעה ימים מזמן שהוצא מהאינקובטור, כדין תינוק חולה. כיוון שהיה צורך להכניסו לאינקובטור לשם התאוששות, הוא נחשב לחולה בכל גופו⁸³. והוא הדין אם נולד בזמנו והיה צורך להכניסו לאינקובטור, שצריך להמתין שבעה ימים מעת שהוציאוהו משם⁸⁴. התייחסות לתינוק חולה צהבת שאינו פג שהוכנס לאינקובטור כדי לקבל טיפול באור, הובאה לעיל, הלכה טו.

75. שו"ת ציץ אליעזר, שם. אך ראה תחומין (שם, עמ' 383-386), שיש סוברים שאפשר למול באופנים שונים קודם הניתוח.

76. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן רסב, עמ' שכד.

77. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, שם, עמ' שכה.

78. דהיינו שלא יוכל לחיות יותר משנים עשר חודש, ראה אוצר המושגים, ערך טרפה.

79. תוספות רי"ד, שבת קלו, א. שו"ת חתם סופר, חלק ו, סימן סד. שו"ת מהר"ם שיק, יורה דעה, סימן רמג. שו"ת יהודה יעלה (מהר"י אסאד), יורה דעה, סימן רנב. זוכר הברית, סימן י, לו. הרב יצחק זילברשטיין בתשובה לשאלת הרב בנימין דוד, מיום י"ד בסיוון תשס"ח, הובאה בחוברת לכנס מכון פוע"ה תשס"ט (9), עמ' 51-53. אמנם הסתפק לגבי ברכת שהחיינו וכתב שיקחו פרי חדש.

80. תוספות רי"ד, שם. שו"ת חתם סופר, שם.

81. שו"ת מהר"ם שיק, שם. בשו"ת יהודה יעלה (שם), לאחר שהביא את דברי תוספות רי"ד שמילתו דוחה שבת, הביא בשם שו"ת מהר"ם מיינץ (סימן טו, אין הכוונה לשו"ת מהר"ם מיינץ המפורסם מתקופת הראשונים אלא לחיבור מלפני כמאתיים שנה), שאין מילתו דוחה שבת. הרב יצחק זילברשטיין (שם) כתב שאין מילתו דוחה שבת.

82. הרב אליהו בקשי-דורון בתשובה מיום כ"ב בסיוון תשס"ח לשאלה הנ"ל, הובאה בחוברת לכנס מכון פוע"ה, שם, עמ' 54.

83. שו"ת אגרות משה, יורה דעה, חלק ב, סימן קכא. שו"ת ציץ אליעזר, חלק יג, סימן פב, ד. וראה חזון עובדיה (שבת ג, עמ' שמח), שלשיטתו הלידה נחשבת זמן ההוצאה מהאינקובטור (ראה להלן, פרק עה - 'פדיון הבן', עמ' 360, הערה 28), ולכן מלים רק ביום השמיני מהוצאתו מהאינקובטור.

84. שו"ת אגרות משה, שם.

כג. לעומת הפג, תינוק שנולד בזמנו במשקל לידה נמוך, ולא היה צורך להכניסו לאינקובטור, אין צורך להמתין שבעה ימים מאז שהגיע למשקל הראוי, אלא אפשר למולו מיד⁸⁵, כיוון שתינוק כזה לא נחשב חולה אלא יש לגביו חשש בעלמא שמא לא יוכל לסבול את צער המילה, אבל באמת הוא בריא⁸⁶.

כד. תינוק במשקל נמוך שהוכנס לאינקובטור עקב צורך רפואי, יש מי שכתב להמתין שבעה ימים מעת שיגיע למשקל התקין גם אם עברו יותר משבעה ימים מאז שהוצא מהאינקובטור⁸⁷.

מילת תינוק שסובל מדממת (המופיליה)

תניא: מל' הראשון ומת, שני ומת – שלישי לא תמול... אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מעשה בארבע אחיות בצפורי, שמלה ראשונה ומת, שנייה ומת, שלישית ומת, רביעית – באת לפני רבן שמעון בן גמליאל, אמר לה: אל תמולי.... הא קא משמע לך, דאחיות מחזקות.

⁸⁸ יבמות סד, ב

מחלת הדממת (המופיליה Haemophilia⁸⁹ – אי קרישת הדם)⁹⁰ – המחלה לא מאפשרת קרישה תקינה של הדם.

הסבר – לאחר פציעה או חתך בגוף מתרחשת בגוף פעולה טבעית של קרישת הדם, ואחראים לה בגוף חלבונים שנקראים 'פקטורים של הקרישה'. הם מופעלים ברצף כאשר

⁸⁵ הערת ד"ר חגית דאום – יש לשים לב שלעיתים משקל לידה נמוך הוא ביטוי לכך שיש בעיה התפתחותית או מחלה גנטית, גם בלי שנצפים מומים ברורים.

⁸⁶ שו"ת דובב מישרים, חלק א, סימן סא. שו"ת אגרות משה, שם. שו"ת ציץ אליעזר, שם, ו. הרב יהושע נויבירט והרב עזריאל אויערבאך, בשם הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריהם הובאו בנשמת אברהם, חלק ה, עמ' קיח. בשו"ת ציץ אליעזר (שם) כתב בשם ד"ר אברהם שטיינברג, שמקובל למול ממשקל של 2,700 גרם. לעומת זאת, ד"ר סודי נמיר ('קביעת זמן המילה על פי משקלו של התינוק', תחומין כ, תש"ס, עמ' 342–346) כתב שהיום מקובל שממשקל נורמלי הוא 2,500 גרם, ושם אין ספקות אחרים אין מניעה מלמול בזמן גם תינוק במשקל נמוך יותר. הרב יוסף שלום אלישיב, דבריו הובאו בחשוקי חמד (נדא לא, ב), הורה שאם התינוק בריא אפשר למולו החל ממשקל של 2,200 גרם.

הערת המוהל בן ישי חוטר – אם התינוק עולה במשקל באופן סדיר בקצב של לפחות 25 גרם ליום, מקובל למול אותו החל ממשקל של 2,300 גרם. החשיבות אינה רק במשקל אלא גם באיזה שבוע נולד ובקצב הגדילה.

⁸⁷ הרב יעקב אריאל, 'מילתו של חסר משקל שנולד פג', תחומין, שם, עמ' 339–341.

⁸⁸ המחלה המתוארת בגמרא אינה בהכרח המופיליה, מפני שהגמרא לא מציינת את סיבת המוות, אך מדובר במחלה תורשתית שעוברת לבנים על ידי האימהות. הביטוי 'אחיות מחזקות' משמעותו שהמחלה עוברת דרך האימהות – והאחיות העבירו אותה לבניהן. וראה רמב"ם (הלכות מילה, פרק א, יח), שפסק במקרה דומה של אישה ששני בניה מתו מחמת מילה, שגם אם הם מבעלים שונים, לא תמול את הילד השלישי, שמא ימות גם הוא. כלומר, יש מצבים שהאם היא המעבירה את המחלה (ראה כסף משנה שם).

⁸⁹ אפשר לאיית גם Hemophilia.

⁹⁰ התיאור המדעי מבוסס על נשמת אברהם, יורה דעה, סימן רסג, ס"ק ה, עמ' שלא-שלד. נעזרנו גם בגנופדיה – אנציקלופדיה מקוונת לגנטיקה בעריכת פרופ' מוטי שוחט, לשעבר מנהל המכון הגנטי ומומחה ברפואת ילדים, המרכזים הרפואיים רבין ושניידר, ערך 'המופיליה'.

כל פקטור מפעיל את הפקטור הבא בתור עד ליצירת קריש הדם הסופי בחלק הגוף שנזקק לו. חוסר באחד הפקטורים גורם לאי הפעלת הפקטור הבא אחריו וממילא לאי יצירת קריש הדם. לחולי המופיליה חסר אחד הפקטורים, על פי סוג ההמופיליה, ולכן יש להם נטייה לדימומים, בעיקר דימומים פנימיים. לשם תיקון המצב הם זקוקים לעירויים חוזרים של הפקטור החסר אצלם. מדובר במחלה גנטית שעוברת בתורשה על גבי כרומוזום ה-X ולכן היא פוגעת בזכרים בלבד⁹¹. המחלה עוברת לבנים על ידי האימהות⁹², שאינן חולות בה, אך הן נשאיות שלה.

המחלה מוכרת ברפואה רק כמאתיים שנה, אך מסתבר שחז"ל כבר ידעו עליה וגם תיארו אותה כמחלה שעוברת רק מהאם ולא מהאב⁹³. מכיוון שתינוק עם מחלה כזאת עלול לדמם למוות מכל חתך קל, מסוכן למול אותו. היום אפשר לטפל בתינוק כזה לפני המילה ולתת לו באופן זמני את הגורם החסר לו, ואז אפשר למול אותו. כשרוצים למול תינוק כזה, מזליפים לווריד את התרופה שמכילה את גורם הקרישה שחסר לתינוק. כיוון שטווח הפעולה של התרופה קצר, יש להזריק לתינוק את החומר פעמיים ביום במשך שלושה ימים לפחות אחרי הברית.

הלכות

כה. בעבר אסור היה למול תינוק חולה המופיליה⁹⁴. כיום יש אפשרות למול תינוק כזה מבלי לסכנו, ולכן יש למולו לאחר טיפול רפואי מתאים על פי הוראות הצוות הרפואי⁹⁵.

כו. אין להשתמש בקרני לייזר כדי למול תינוק חולה בהמופיליה, כיוון שהגדרת המילה היא פעולת חיתוך שמוציאה דם⁹⁶, וכן מפני שהיא צריכה להיעשות ביד או בסכין על ידי המוהל ולא באמצעות סם או גורם אחר שלא בא מכוחו של המוהל⁹⁷. ויש שכתבו שבמקום שאין אפשרות אחרת למול תינוק כזה, אפשר למולו באמצעות קרני לייזר ולא יברכו 'על המילה'⁹⁷.

אם היום השמיני ללידתו של תינוק חולה בהמופיליה חל בשבת, יש בעייה למול אותו מפני שלא רצוי להכניס את העירוי לפני שבת, מחשש לזיהום, וגם אסור להכניס את העירוי בשבת על ידי יהודי, כיוון שזריקה תוך ורידית אסורה מן התורה, ומכשירי מילה שאפשר לעשותם מערב שבת אינם דוחים את השבת⁹⁸.

91. כיוון שלכנות יש שני כרומוזומי X בעוד לבנים יש כרומוזום X אחד בלבד – הכרומוזום השני אצל בנים הוא Y. הסבר נוסף הובא לעיל בכרך הראשון, פרק ג – 'בירורים רפואיים לפני החתונה', בפסקה 'תסמונת ה-X השביר – רקע רפואי', עמ' 47–48, ובכרך השני, פרק נא – 'בחירת מין העובר', עמ' 370.

92. אבות מעבירים לבניהם את כרומוזום Y ולא את כרומוזום X. אם האב יעביר כרומוזום X – תיוולד בת. ראה הפנייה בהערה הקודמת.

93. יבמות סד, ב, המצוטט כאן.

94. יבמות שם. שלחן ערוך, יורה דעה, סימן רסג, ג.

95. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן רסג, עמ' שלב.

96. ראה שו"ת אגרות משה, יורה דעה, חלק ב, סימן קיט, וחלק ג, סימן צט.

97. שו"ת מנחת יצחק, חלק ח, סימן פט, על פי רש"י, קידושין כא, ב, ד"ה 'מיעט סם'. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן רסד, עמוד שדמ, ובלב אברהם, פרק כט, יג.

97*. יובן משה, עמ' צ-קו, וראה שם עמ' קו-קח, תשובת הרב שמואל הלוי ואזנר (הובאה גם בשו"ת שבט הלוי, חלק ט, סימן ריב), שהסכים עם דבריו. וראה שם שנחלקו האם יש לברך ברכת 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'.

98. שיטת רבי עקיבא, משנה, שבת פרק יט, א (בבלי, קל, א). רמב"ם הלכות מילה, פרק ב, ו-ז. טור ושלחן ערוך, אורח חיים, סימן שלא, ו; יורה דעה, סימן רסו, ב. למרות שמבחינה עקרונית הכנסת עירוי אפשרית מערב שבת

כז. אין מלים תינוק חולה המופילה בשבת, כיוון שאסור להכניס את העירוי לעצירת הדימום בשבת⁹⁹. אם יש רופא גוי אפשר לבקש ממנו להכניס את העירוי לווריד של התינוק כשעה לפני הברית, ודרכו יזריקו את החומר לאחר מכן, וכך אפשר יהיה למול תינוק כזה בשבת¹⁰⁰.

פרטים נוספים הקשורים לברית המילה

כח. אין להשתמש במכשיר הנקרא "מגן קלמפ" לצורך ברית מילה, מכיוון שאין לשנות את אופן המצווה ממה שעשו מעולם וכן מפני שהדבר גורם סבל לתינוק¹⁰¹. ויש שכתבו שאם מלו באופן כזה יש חשש שהמילה אינה כשרה, מכיוון שלא יוצא דם ואין פריעה בידיים ומבטלים את המציצה¹⁰², ואף אם בעלי הברית מתנים את ביצוע ברית המילה בשימוש במכשיר כזה, עדיף לסרב ולא לבצע מילה במכשיר, תהייה תוצאות הסירוב אשר תהייה¹⁰³.

כט. מציצה נעשית בפה דווקא¹⁰⁴. אך במקום שיש חשש של העברת מחלה זיהומית מהמוהל לתינוק או מהתינוק למוהל, כגון איידס, פוסקים רבים כתבו לבצע את המציצה באופן אחר, כגון דרך כלי זכוכית¹⁰⁵.

ולכן היא מוגדרת כמכשירי מילה שאפשר לעשותם מבעוד יום, מבחינה רפואית ומעשית לא רצוי ולא מקובל לעשות זאת מערב שבת, מחשש לזיהומים.

99. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן רסג, עמ' שלב. בילקוט יוסף (שובע שמחות, חלק ב, פרק טז, ח/ב) כתב שיש מקום לדון להתיר להזריק בשבת את החומר נוגד הקרישה כדי לאפשר מילה בשבת. בהערה שם הסביר שאין בכך איסור מכיוון שבחיבור המזרק אין איסור בונה, וגם אין פסיק רישיה שיצא דם כתוצאה מהכנסת העירוי, וגם אם יצא דם – הוא אינו זקוק לדם. על כך העיר בנשמת אברהם (שם, עמ' שלג) שלא רק שבוודאי ייצא דם אלא הוא אף צריך להוציא דם כדי לוודא שהעירוי נמצא במקומו, ויש כאן מעשה בידיים של הוצאת דם וחבלה. יש מקום לדון האם מדובר באיסור תורה, שכן הוא אינו צריך את הדם כדי להשתמש בו אלא רק כדי לוודא שהעירוי מונח במקומו (דיון על כך הובא בשו"ת באהלה של תורה, חלק ב, סימן מב), אך בכל מקרה אסור לעבור אפילו על איסור דרבנן כדי שיהיה אפשר למול בשבת, ראה שלחן ערוך, אורח חיים, שם.

100. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, שם. הורקת החומר לאחר שהעירוי מחובר כבר, מותרת גם על ידי רופא יהודי.

הערת פרופ' שמחה יגל וד"ר חגית דאום – עדיף לעשות פרוצדורה מורכבת כזאת בבית חולים או על ידי רופא מומחה.

101. שו"ת אגרות משה, יורה דעה, חלק ב, סימן קיט; חלק ג, סימן צט.

102. שו"ת מנחת יצחק, חלק ה, סימן כד, ב. שו"ת ציץ אליעזר, חלק ח, סימן כט; חלק י, סימן לח; חלק כ, סימן נב, ב.

103. שו"ת ציץ אליעזר, חלק כ, שם.

104. שו"ת בנין ציון, סימן כג-כד. שו"ת יהודה יעלה, חלק א, יורה דעה, סימן רנח. שו"ת מהר"ם שיק, אורח חיים, סימן קנב; יורה דעה, סימן רמד. שו"ת מנחת יצחק, שם. שו"ת שבט הלוי, חלק ב, סימן קלא. וראה באריכות שדי חמד, חלק ו, מערכת מילה, סימן ב – 'בעניין מציצה על ידי מכונה'.

105. תשובת חתם סופר לרבי אליעזר הורוויץ, הובאה בספר הברית, סימן רסד, עמ' רטז. שו"ת מהר"ץ חיות, סימן ס. באור הלכה, סימן שלא, א, בשם שו"ת יד אליעזר. שו"ת הר צבי, יורה דעה, סימן ריד. הרב שלמה זלמן אויערבאך והרב יוסף שלום אלישיב, דבריהם הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן רסד, עמ' שנ.

ל. מחלת ההרפס (Herpes)¹⁰⁶ – אסור למוהל שהוא נשא להרפס לבצע מציצה בפה. איסור זה קיים אפילו אם יש רק חשש שהוא נשא להרפס, כגון שתינוק שמל בעבר חלה בהרפס סמוך לאחר המילה, וגם אם אין לו כעת פצע בפה. במקרים כאלה הוא חייב לתת לאדם אחר, כגון אביו של הנימול, לעשות את המציצה בפה, או שיעשה אותה דרך זכוכית. הסבר – הדבקת התינוק בנגיף ההרפס אינה תלויה בקיומו של פצע בפיו של המוהל, כיוון שהנגיף מופרש לרוק בזמנים לא קבועים, ואי אפשר לדעת מראש מתי ימצא הנגיף בפיו של המוהל וידיבק את התינוק. אמנם מוהל שלא ידוע אצלו על חשש כזה אינו בחזקת נשא או חשש נשא לנגיף ההרפס, מכיוון שמדובר בחשש רחוק מאוד לסיכון¹⁰⁷.

קריאת שם לתינוק

וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם אֶת שֵׁם בְּנוֹ הַנּוֹלָד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָהּ לוֹ שָׂרָה יִצְחָק.
וַיִּמַּל אֲבִרְהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנֶת יָמִים בְּאֲשֶׁר צִוָּה אֱתוֹ אֱלֹהִים.

בראשית כא, ג-ד¹⁰⁸

חלק מהמגע הנפשי וקשירת קשר בין הורה לבנו הוא בעצם מתן השם. נראה לי, וזה הוכח, כי הענקת שם מייחדת את האדם וגורמת לו להיות 'בני' או 'בתי'. כל איש מתייחס לאדם שיש לו שם בדרך אחרת. לצערנו, אם קיים מצב רפואי המצדיק דחיית הברית וכתוצאה מכך אין קוראים ליילוד בשם, אנו מוסיפים בכך לבעיה הרפואית גורם נוסף העלול לפגוע בתינוק וזאת על ידי החלשת הקשר בין האם לתינוק. לעתים שהותם של תינוקות חסרי שם אלה ממושכת ביותר... ולכן, לדעתי, במקרים של דחיית הברית צריך לשקול פסיקה לפיה מותר ומחויב לתת שם לתינוק כדי להדק את הקשר בין התינוק לבין משפחתו.

פרופ' ארתור אידלמן¹⁰⁹, ספר אסיא, כרך ד, עמ' 234-235¹¹⁰

מסקנת הדברים: צרכים פסיכולוגיים המשפיעים על התפתחות התינוק מוכרים בהלכה כגורמים בעלי השלכות מעשיות. ולכן אם הניסיון מראה שעיכוב בקריאת

106. הרפס – שלבקת, הוא נגיף (וירוס) הגורם לשלפוחיות על העור או בריריות, בעיקר באזור השפתיים, העפעפיים או איברי המין. המחלה מדבקת מאוד, ואף על פי שבדרך כלל אין בה סכנה היא עלולה לגרום סכנת מוות אצל תינוקות. פירוט נוסף יובא להלן בכרך הרביעי, פרק פד – 'פטירות וזיהומים בנתיק', עמ' 46.

107. הרב יוסף שלום אלישיב והרב שמואל הלוי ואזנר, דבריהם הובאו בנשמת אברהם, שם, עמ' שנב.
108. על פי פשוטו של מקרא, קריאת שמו של יצחק אבינו קדמה למילתו. אך ראה הרב ד"ר מרדכי הלפרין ('הקדמת קריאת שם היילוד אשר מילתו מתעכבת עקב מחלה', ספר אסיא ד, עמ' 237 [אסיא לג, תמוז תשמ"ב, עמ' 15], וברפואה, מציאות והלכה, סימן יד, עמ' 158), שכתב שאפשר לחלק בין קריאת שמו של יצחק שכבר נצטווה אברהם אבינו על שמו לפני יצירתו, לבין קריאת שם בעלמא. לדבריו מקור מנהג קריאת השם בזמן הברית איננו ממילתו של יצחק.

109. פרופ' ארתור אידלמן, לשעבר מנהל הפגייה ומנהל מחלקת ילדים במרכז הרפואי שערי צדק.

110. אסיא לא-לב (אדר תשמ"ב), עמ' 10-11.

שם משפיע על התפתחותו התקינה או על בריאותו של העולל – הרי שמצב כזה יכול להוות סיבה הלכתית להקדמת שם הקריאה.

הרב ד"ר מרדכי הלפרין, 'הקדמת קריאת שם היילוד', רפואה, מציאות והלכה, סימן יד, עמ' 163¹¹¹

לא. קוראים שם לילד בזמן הברית כדי שקריאת השם תחול בקדושה, ואין להתחיל לקרוא בשמו לפני כן, אבל מותר לפרסם את שמו קודם לכן¹¹².

לב. כאשר התינוק חולה והברית נדחית מחמת מחלתו, אם הברית תידחה בשבועיים או יותר, יש לתת לו שם לפני הברית¹¹³. מוטב לקרוא לו בשם בשעת קריאת התורה, כמו שנוהגים לתת שם לבת¹¹⁴.

מילת ילד מאומץ¹¹⁵

ג. ככלל, אבי הבן מברך בזמן הברית את ברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו"¹¹⁶, כיוון שהחובה למול את הבן מוטלת על האב¹¹⁷. כאשר מלים ילד ללא נוכחות אביו, כגון שהוא מאומץ, יש סוברים שאין לברך ברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" כלל¹¹⁸, ויש סוברים שהסנדק מברך את הברכה¹¹⁹, וכן מנהג האשכנזים¹²⁰. לפי מנהג הספרדים, יש מי שהורה שכך המנהג בירושלים, אך בשאר מקומות אין לברך משום ספק ברכות להקל¹²¹. ויש מי שהורה שבברית של ילד מאומץ, האב המאמץ יברך, כיוון שהוא מקבל על עצמו את עול חינוכו וגידולו של הילד¹²².

111. ספר אסיא ד, עמ' 242 (אסיא לג, תמוז תשמ"ב, עמ' 20).
112. ביצחק יקרא על משנה ברורה, חלק ו, קונטרס ההנהגות, משפחה חינוך וצניעות, עמ' י, לט.
113. הרב יהושע נויבירט, דבריו הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן רסג, עמ' שלד ז, ובלב אברהם, פרק כט, טז. וראה גם לעיל, פרק ע – 'פטירה בלידה', עמ' 308, הלכה ו. ראה גם שו"ת אז נדברו, חלק יג, סימן עג, וכן הרב ד"ר מרדכי הלפרין, ספר אסיא, שם, וכן ברפואה, מציאות והלכה, שם, ובנספח לסימן יד, עמ' 165–166, מכתבו של המוהל הרב חיים מילר, הובא גם בספר אסיא, שם, עמ' 244–245. ראה הרב יצחק זילברשטיין, 'פגים ונפלים ביחידת טיפול נמרץ ילודים', ספר אסיא ו, עמ' 46 (אסיא לח, אלול תשד"מ, עמ' 36). הרב מרדכי אליהו אמר לרב מנחם בורשטיין שאפשר לתת שם לתינוק כדי שיוכלו להתפלל עליו, ובברית אפשר לתת לו שם אחר.
114. ביצחק יקרא, שם.
115. התייחסות כללית לאימוץ תובא להלן בכרך הרביעי, פרק צו – 'אימוץ ילדים', מעמ' 189 ואילך.
116. שבת קלז, ב. רמב"ם הלכות מילה, פרק ג, א. טור ושלחן ערוך, יורה דעה, סימן רסה, א.
117. אבודרהם, הלכות מילה, על פי קידושין כט, א.
118. רמב"ם, שם. יראים, סימן תב, בשם רש"י. רא"ש, קידושין פרק א, סימן מ, ובשם רב האי גאון.
119. ראב"ד על הרמב"ם, שם. רבנו פרץ על סמ"ק, מצווה קנו. טור, יורה דעה, סימן רסה, א.
120. רמ"א, שם. בשו"ת רבי עקיבא איגר (קמא, סימן מב) כתב שמעיקר הדין ראוי שבית הדין של אותו מקום או מרא דאתרא יברכו, כיוון שעליהם מוטלת חובת המילה כשאין אב. למעשה מסתמא הסנדק הוא שליח בית דין, ומכל מקום משמע מדבריו שעדיף שבית דין יברכו.
121. ילקוט יוסף, שובע שמחות, כרך ב, הלכות מילה, פרק ח, ו.
122. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו באוצר הברית, חלק א, פרק ג, סימן יד, יג. ראה גם הרב משה פינדלינג ('אימוץ ילדים', נועם ד, תשכ"א, עמ' פד-פה), שכתב שעדיף שהאב המאמץ יהיה הסנדק ואז יוכל לברך את הברכה ללא כל ספק.

ברית מילה | עד

לד. ברכת "שהחיינו" – בארץ ישראל נהגו שהאב מברך "שהחיינו" גם כשאינו המוהל¹²³. כאשר האב אינו נמצא, כגון במקרה של אימוץ, או כשלא ידוע מי אביו, יש מי שכתב שהמוהל יברך "שהחיינו", ועדיף לכוון על פרי חדש¹²⁴. ויש שכתבו שאין לברך כלל "שהחיינו"¹²⁵.

התייחסות להשתתפות במילת ילד שנולד מתרומת זרע לרווקה, הובאה לעיל בכרך השני, פרק נה – 'תרומת זרע', עמ' 441, הלכה כב.

התייחסות למילת נפל או תינוק שנפטר קודם מילתו, הובאה לעיל, פרק סג – 'אובדן הריון מבחינה הלכתית, רגשית ואמונית', בפסקה 'מילה ונתינת שם', עמ' 177.

123. הרמב"ם (הלכות מילה, פרק ג, ג) כתב שאבי הבן מברך שהחיינו. בהגהות מיימוניות (שם) כתב שאין המנהג לברך שהחיינו אלא אם כן האב הוא המוהל, וכן דעת רוב הראשונים. בשלחן ערוך (יורה דעה, סימן רסה, ז) כתב שבארץ ישראל נוהגים כרמב"ם. אף על פי שהרמ"א (שם) כתב שאין המנהג כן במקומם, למעשה, בארץ ישראל גם האשכנזים נוהגים לברך שהחיינו.

124. הרב יצחק זילברשטיין, בתשובה לרב בנימין דוד מיום כ"ז בשבט תשס"ג, הובאה בשו"ת פוע"ה – פוריות, יוחסין וגנטיקה, עמ' 282, על פי שו"ת חתם סופר, חלק ב, סימן רצח.

125. הרב משה פינדלינג, נועם, שם, עמ' פה. הרב דוב ליאור בתשובה לשאלה הנ"ל, מיום ט' בשבט תשס"ג, הובאה בשו"ת פוע"ה, שם, עמ' 283, ובשו"ת דברי חברון, חלק ג, סימן קמה, וכן שם, יורה דעה, חלק ב, סימן שע. הרב אביגדור נבנצל בתשובה לשאלה הנ"ל, מיום כ"ז בטבת תשס"ג, הובאה בשו"ת פוע"ה, שם, עמ' 285.

עה

פדיון הבן

בפרק שלפנינו לא יובאו כל הלכות פדיון הבן אלא רק התייחסות למצבים מורכבים ושאלות מיוחדות בהקשר לפדיון הבן.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: קִדָּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא.

שמות יג, א-ב

וְהָיָה כִּי יִבְאֵךְ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וּלְאַבְרָהָם וְנִתְּנָה לְךָ: וְהִעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה'...

שם, יא-יב

וְאָנֹכִי הִנֵּה לְקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל...

במדבר ג, יב

כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל בֶּשָׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַה' בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה לְךָ אֵךְ פְּדָה תַּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תַּפְדֶּה: וּפְדוּיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תַּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא.

שם יח, טו-טז

פדיון הבן | עה

א. מצוות עשה לפדות בכור זכר לאמו הישראלית, אפילו אם אינו בכור לאביו, בחמישה סלעים¹, מיד אחרי שלוש יום מלידתו². טעם המצווה ופרטים נוספים יובאו להלן באוצר המושגים, ערך פדיון הבן.

ב. בכור שנולד בניתוח קיסרי, והנולד אחריו כדרכו, שניהם פטורים מפדיון הבן. הראשון פטור מפני שלא יצא מהרחם באופן הרגיל, והשני פטור מפני שקדמו אחר³.

ראה השלמות במילואים לכרך זה, להלן בעמ' 516.

ג. תינוק שנולד בלידת מלקחיים או בלידת ואקום חייב בפדיון הבן בברכה⁴.

ד. פדיון שלא בנוכחות הבן – במידת הצורך אפשר לפדות את הבן גם שלא בנוכחות הבן, כגון אם הוא עדיין בבית החולים, אם מבררים סמוך לפדיון שמצבו הרפואי תקין. במקרה כזה עדיף שהאב יפדה את הבן שלא במקומו של הבן, מאשר ששליח יפדה את הבן במקום שבו נמצא הבן, מכיוון שהמצווה מוטלת על האב ומצווה בו יותר מבשלוחו⁵.

פדיון הבן אחרי הפלה⁵

אחד המאפיינים שמייחדים אובדן הריון משאר סוגי האובדן, הוא ממד החשאי וההסתרה שבו. בעיקר כאשר אובדן ההריון מתרחש בשלב מוקדם, יודעים עליו באופן טבעי רק אנשים מעטים. בלב ההורים עשויים להיות רגשות שונים ביחס לחשאי וזו. מחד גיסא, יש השמחים בכך שאינם צריכים להתמודד עם החברה, ושהם יכולים לעבד את האובדן בעצמם ולהמשיך הלאה. מאידך גיסא, יש שהיו מעדיפים דווקא לקבל הכרה ותמיכה מהסביבה לאובדן שאותו חוו. ההלכה לפיה אין פודים בן בכור שנולד אחרי הפלה או לידה שקטה, 'מאיימת' להסיר את מעטה החשאי מעל האובדן. בני משפחה וחברים עלולים לשאול מדוע לא עושים פדיון הבן, ומתוך כך תהפוך

1. רמב"ם, הלכות ביכורים, פרק יא, א. ו. טור ושלחן ערוך, יורה דעה, סימן שה, א.
2. רמב"ם, שם, יז. שלחן ערוך, שם, יא.
3. משנה, בכורות פרק ח, ב (בבלי מז, ב). רמב"ם, שם, טז. טור ושלחן ערוך, שם, כד.
4. שו"ת צפנת פענח (מהדורת ורשה), סימן ז. שו"ת מהר"ש ענגיל, חלק ד, סימן ט. שו"ת לבושי מרדכי, מהדורה תניינא, יורה דעה, סימן קל. שו"ת דובב מישרים, חלק ב, סימן לב. שו"ת שרידי אש, חלק ב, סימן קיד. שו"ת חלקת יעקב, יורה דעה, סימן קעז. שו"ת אגרות משה, יורה דעה, חלק ג, סימן קכה. שו"ת דברי יציב, יורה דעה, סימן ר. שו"ת יביע אומר, חלק ט, יורה דעה, סימן כו. שו"ת שבט הלוי, חלק יא, סימן רמט, ב. הרב אברהם ניימרק, 'לידה במלקחיים', קול תורה (סיוון תשי"ז), עמ' ז-ח. אמנם בשו"ת אבני נזר (יורה דעה, סימן שצא, וסימן שצד) ובשו"ת חלקת יואב (יורה דעה, סימן כו) כתבו שבמקרה שבו עקב הכנסת המלקחיים הוולד נולד מבלי שייגע בדפנות הרחם, פטור מפדיון הבן, אך הרב יהושע נויבירט (דבריו הובאו בלב אברהם, פרק ל, ח) אמר שכל הדיון ההלכתי שהיה בעבר היה כיוון שהכניסו את המלקחיים לעומק, אך כיום כשמכניסים את המלקחיים לחלק התחתון של הפרוודור בלבד, המלקחיים או כיפת הואקום אינם חוצצים ואין כלל ספק שהוולד חייב בפדיון הבן בברכה. וראה גם שו"ת הר צבי, יורה דעה, סימן רמח.
5. שו"ת חתם סופר, יורה דעה, סימן רצד וסוף סימן רצה, ובשם מורו הרב נתן אדלר, דבריו הובאו גם בפתחי תשובה, יורה דעה, סימן שה, ס"ק כא. ערוך השלחן, יורה דעה, סימן שה, ה. אמנם בדגול מרובה (שם, י) כתב שעדיף לעשות שליח, אבל טעמו הוא שהאב לא יכול לברך על הפדיון שמא הבן מת והאב אינו יודע. ומסתבר שבימינו, כשאפשר לברר בקלות את מצב הבן, חשש זה אינו קיים. לגבי פדיון על ידי שליח ראה רמ"א, יורה דעה, סימן שה, י, ובנושאי הכלים שם.
- *5. ראה הרב אריה כץ, 'מעמדו של העובר לפני יום הארבעים ליציירתו', אמונת עיתך 98 (שבט תשע"ג), עמ' 81-82, ובשו"ת שאגת כהן, חלק ב, סימן סח.

ההפלה לגלויה וידועה. מצב זה עלול להיות מאוד לא נוח להורים אשר ביקשו לשמור על ההפלה בסוד⁶.

אי זה הוא שפיר מרוקם? תחלת ברייתו של אדם גופו כעדשה, שתי עיניו כשתי טיפי זבוב מרוחקות זו מזו, שני חוטמיו כשתי טיפי זבוב מקורבות זה לזה, פיו פתוח כחוט השערה, וחיתוך ידים ורגלים אין לו.

משנה תורה לרמב"ם, הלכות איסורי ביאה, פרק י, ג

ה. אישה שהפילה עד יום ארבעים לעיבורה, זכר הנולד אחריו נחשב בכור לעניין פדיון הבן⁷.

ו. אף אם הפילה לאחר ארבעים יום, אם אין ריקום אברים לעובר, הנולד אחריו נחשב בכור⁸, ויפדנו בברכה⁹. ויש מי שכתב שיפדנו בלי ברכה¹⁰.

ז. הגדרת ריקום אברים – יש מי שכתב שההגדרה היא יצירת העצמות והגידים¹¹. ויש מי שכתב שהיא כשיש לעובר צורת פנים – עיניים, אף ופה, ואין לו עדיין חיתוך ידיים ורגליים באצבעות¹².

ח. גם כשלא ידוע אם היה ריקום אברים, הנולד אחריו חייב בפדיון, כיוון שהאישה בחזקת שלא נפטר רחמה, וגם הנפל בחזקת שלא נתרקמו אבריו עדיין¹³, ויפדנו בלי ברכה¹⁴. ויש סוברים שפטור מפדיון, כיוון שהפדיון הוא עניין ממוני – התחייבות האב לכהן – והמוציא מחברו עליו הראייה¹⁵.

6. אפשר לראות בכך גם צד חיובי ועמוק. הפטור מפדיון הבן מבטא את העובדה שלעובר שהופל הייתה משמעות, גם אם לא זכה להיוולד חי. אפשר לשאוב מעט נחמה מהידיעה שגם להריון שאבד יש ערך, ושהכאב והעצב שנלוו אליו לא היו לשווא. מתוך הפתיחה לפרק על פדיון הבן **בכחלום יעוף** – התמודדות עם אובדן הריון.
7. **משנה, בכורות פרק ח, א (בבלי מז, ב).** רמב"ם, הלכות בכורים, פרק יא, יד. **שלחן ערוך**, יורה דעה, סימן שה, כג. שו"ת מהרי"ק, שורש קמג. רמ"א, שם.
8. שו"ת **יביע אומר**, חלק ו, יורה דעה, סימן כו, וכן הרב **עובדיה יוסף**, דבריו הובאו ב**נשמת אברהם**, יורה דעה, סימן שה, עמ' שעז, וכן המנהג בירושלים, ובמקום מנהג לא אומרים 'ספק ברכות להקל'.
9. שו"ת **שמש ומגן**, חלק א, יורה דעה, סימן ה; וכן הרב **שלום משאש**, 'בכור הבא אחר נפל', **תחומין ו (תשמ"ה)**, עמ' 85-91.
10. ראה **תוספות**, נדה כה, א, ד"ה 'עור'. שו"ת **נודע ביהודה**, תנינא, יורה דעה, סימן קפח.
11. רמב"ם, הלכות איסורי ביאה, פרק י, ג. וכן פסק הרב **דוב ליאור** בתשובה לשאלת הרב **אריה כץ**, ח' שבט תשס"ט ובשו"ת **פוע"ה**, חלק ד - הריון, לידה ורפואת נשים, עמ' 25-26, וראה תשובות הרב **אברהם יצחק הלוי כלאב** והרב **אביגדר נבנצל** לשאלה הנ"ל, הובאו בשו"ת **פוע"ה** שם, עמ' 27-28, הגדרות נוספות לריקום אברים.
12. שו"ת מהרי"ק, שם. שו"ת **נודע ביהודה**, שם. שו"ת **שאלת יעבץ**, חלק א, סימן מט.
13. שו"ת **חתם סופר**, יורה דעה, סימן רצט. שו"ת **יביע אומר**, שם. **נשמת אברהם**, שם. בשו"ת **שאלת יעבץ** (שם) כתב שהיה ראוי לברך על הפדיון, אך למעשה יש לפדות ללא ברכה, משום ספק ברכה לבטלה, ושב ואל תעשה עדיף.
14. שו"ת **חכם צבי**, סימן קד. שו"ת **שבות יעקב**, חלק א, סימן פג. דעתם היא שאפילו אם ראו שלא היה ריקום אברים, אם ההפלה הייתה לאחר ארבעים יום, הבא אחריו פטור מפדיון, שכיוון שאיננו בקיאים בזמן הזה בריקום אברים, גם כשחושבים שלא היה ריקום אברים, עדיין נחשב בגדר ספק. סיכום השיטות מובא ב**פתחי תשובה**, יורה דעה, סימן שה, ס"ק כט, וכן באוצר פדיון הבן, פרק א, ו-ח, ובהערות שם.

ט. למעשה, יש מי שהורה שאישה שהפילה בתוך 40 יום להריונה – הנולד אחריו חייב בפדיון הבן בברכה. אישה שהפילה לאחר שלושה חודשי הריון – הנולד אחריו אינו חייב בפדיון. בין לבין – יפדנו בלי ברכה¹⁶, אלא אם כן, בדקו את העובר הראשון באולטרה-סאונד ומצאו שאין בו ריקום אברים, וכל שכן אם מצאו שק הריון ריק ללא עובר, שאז הנולד אחריו חייב בפדיון בברכה, ואם מצאו שיש בו ריקום אברים, הנולד אחריו פטור מפדיון¹⁷. ויש מי שכתב שאין להסתמך על בדיקת אולטרה-סאונד, כיוון שעלויות להיות בכך טעויות¹⁸.

י. על פי ממצאים רפואיים עדכניים, ריקום האברים של כלל העוברים מתרחש בין היום ה-41 ליום ה-44 מתחילת ההריון. על פי זה, יש מי שכתב שאם נתברר על פי בדיקת אולטרה-סאונד שהעובר המשיך להתפתח מעבר ליום ה-44, דהיינו, עובר המתאים לשבוע 8 + 19², הנולד אחריו פטור מפדיון²⁰, וכן יש להורות למעשה.

יא. אישה שהפילה בהריון הראשון 42 ימים אחרי טבילתה, והרתה שוב וילדה בן זכר, אפשר לפדות את הבן שנולד, ובברכה. הטעם – יש כאן כמה ספיקות: שמא הרתה רק ביום השלישי או הרביעי לאחר טבילתה, ואם כן נמצא שהעובר בן פחות מ-40 יום, והנולד אחריו נחשב פטר רחם. ספק שמא העובר נפטר כבר לפני 42 יום, ורק ההפלה הייתה ביום 42, ואם כן גם כאן שמא העובר היה פחות מ-40 יום²¹.

יב. אישה שאובחנה בהריון מחוץ לרחם כשההריון היה בן למעלה מ-40 יום, ובוצע ניתוח להוצאתו, הילד הבא לאחריו חייב בפדיון הבן בברכה, כיוון שההריון לא היה בתוך הרחם, אין העובר נחשב לפטר רחם²².

16. שעורי שבט הלוי, סימן קצד, ב, ב. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו באוצר פדיון הבן, פרק א, הערה יט.

17. שעורי שבט הלוי, שם. הרב שלמה זלמן אויערבאך, שם. הרב נחום אליעזר רבינוביץ, 'זיהוי התפתחותו של ולד באמצעות אולטרה-סאונד', תחומין ל (תש"ע), עמ' 120–121. הרב אברהם יצחק כלאב, הרב דוב ליאור, הרב מאיר ניסים מאזוז, בתשובות לשאלת הרב אריה כץ, מיום כ"ו בטבת תשס"ט, הובאו בשו"ת פוע"ה, שם, עמ' 25–27. אישה בשבועות הראשונים של הריונה הראשון, שמבצעת בדיקת אולטא-סאונד עקב אי התפתחות העובר, תברר את מצבו ההתפתחותי של העובר ולפי זה תוכל לדעת אם יהיה צורך בפדיון הבן בהריון הבא.

18. הרב ישראל גנס, בתשובה לשאלת הרב אריה כץ, הנ"ל, הובאה בשו"ת פוע"ה, שם, עמ' 27. גם הרב אביגדר נבנצל, כתב בתשובה לשאלה הנ"ל, הובאה בשו"ת פוע"ה, שם, עמ' 28, שאפשר להסתמך על בדיקת אולטרה-סאונד רק לחומרה אך לא לקולא, אך בהמשך תשובתו הסכים להקל במצבים מסוימים על סמך ריקום אברים. ראה לעיל, פרק סא – 'הפלה טבעית', עמ' 122, הערה 16, שיש מקום לדון האם שכלול המכשירים ישנה את הפסיקה במקרים כאלה.

19. ראה לעיל, פרק נז – 'הריון', עמ' 19–20, שהמניין שבו נוקטים הרופאים הוא 14 יום לפני גיל ההריון האמיתי.

20. הרב דוב פופר, הרב בנימין דוד, פרופ' שמחה יגל, 'מעמד עובר בן ארבעים יום לעניין פדיון הבן', תחומין לד (תשע"ד), עמ' 463.

21. הרב יהושע נויבירט, דבריו הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן קצד, עמ' קפה, ג.

22. שו"ת שבט הלוי, חלק ח, סימן רלט. הרב יהושע נויבירט, דבריו הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן שה, עמ' שפ, 3.

פדיון תינוק חולה

יג. בכור זכר שמבחינת ההלכה מוגדר כטרפה, וקיבל טיפול רפואי, והחלים ממחלתו או מומו – יש לפדותו בברכה²³. ויש מי שכתב לפדותו בלי ברכה²⁴.

יד. בכור זכר שנולד עם מומים קטלניים, ואין לו אפשרות לחיות יותר משלושים יום ללא מכשירים וללא טיפול, אפילו אם נשאר בחיים יותר משלושים יום בזכות טיפול נמרץ – אין לפדותו, כיוון שאין לו חזקת חיים, שהרי ללא הטיפולים הרפואיים המיוחדים לא יכול היה לחיות שלושים יום²⁵.

פדיון פג²⁶

מבוא רפואי על לידת פגים הובא לעיל, פרק סה – 'לידת פג', עמ' 240–242.

טו. נחלקו הפוסקים מאימתי למנות את ימיו של הפג לצורך חישוב שלושים יום לפדיון הבן – האם משעת הלידה או משעה שהחלים ויכול להתקיים בכוחות עצמו. יש אומרים שמניין הימים מתחיל מיד לאחר הלידה, כיוון שאין האינקובטור נחשב להמשך ההריון אלא למכשיר עזר לרפואתו, אפילו אם הוא עדיין באינקובטור²⁷. ויש אומרים שספירת ימי הפדיון לפג שנולד טרם זמנו מתחילה רק משעה שהתינוק החלים ויצא מהאינקובטור, שכל זמן שהוא באינקובטור עדיין לא יצא מכלל נפל, והאינקובטור הוא גמר עיבורו²⁸, וכך יש לנהוג למעשה²⁹.

טז. בניגוד לפג – תינוק שנולד בזמנו, אפילו אם שהה באינקובטור – יש לפדותו לאחר שלושים יום מלידתו ולא מהזמן שהוצא מהאינקובטור³⁰. אם הוא עדיין באינקובטור,

23. שו"ת ציץ אליעזר, חלק טז, סימן לב, והוסיף שאף על פי שהוא עדיין מוגדר כטרפה, מכיוון שיצא מהכלל שסתם טרפה אינה חיה יותר משנים עשר חודש – חייב בפדיון הבן, כיוון שמה שמגדיר את החיוב בפדיון אינו אם הוא קרוי טרפה אלא אם הוא יכול לחיות. הרב שלמה זלמן אויערבאך והרב יהושע נויבירט, דבריהם הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן שה, עמ' שעה-שעו, לשיטתם אין היום דיני טרפה באדם כשיש אפשרות לטפל בו.

24. שו"ת מנחת יצחק, חלק ז, סימן צט.

25. הרב יוסף שלום אלישיב, הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריהם הובאו בנשמת אברהם, יורה דעה, סימן שה, עמ' שעג, 2.

26. לפירוט על ההלכות שויבאו בפסקה זו ראה גם הרב נריה גוטל, 'פדיון הבן של פגים', אור המזרח, לו, ב, טבת תשמ"ט, עמ' 121–129.

27. שו"ת חלקת יעקב, יורה דעה, סימן קעח. שו"ת באר משה, חלק א, סימן סד. שו"ת ציץ אליעזר, חלק ט, סימן כח, סוף אות ח. הרב יוסף שלום אלישיב, דבריו הובאו בתורת היולדת, פרק נז, הערה ח. הרב אברהם יצחק הלוי כלאב, תשובה מיום י"א באלול תשס"ט לשאלת הרב ליאור שגב, הובאה בשו"ת פוע"ה חלק ד – היריון, לידה ורפואת נשים, עמ' 163. הרב מאיר ניסים מאזוז, בתשובה לשאלה הנ"ל, הובאה בשו"ת פוע"ה שם, עמ' 164, אך רק אם נולד לאחר תום החודש השישי.

28. הרב שלמה זלמן אויערבאך, נשמת אברהם, יורה דעה, סימן שה, עמ' שעב, 1. חזון עובדיה, שבת ג, עמ' שמח. ילקוט יוסף, שובע שמחות ב, פדיון הבן, כד.

29. שו"ת שבט הלוי, חלק ט, סימן רכח, שכיוון שיש מחלוקת בדבר, עדיף לפדותו בזמן שמועיל לכל השיטות, ואף על פי שלפי דעת הפוסקים הסוברים שיש לפדותו קודם לכן מעכבים את קיום המצווה, אין כאן ביטול מצוות עשה אלא רק ביטול של זריזים מקדימים למצוות. הרב יעקב אריאל, הרב דוב ליאור, הרב אביגדר נבנצל, הרב שלמה משה עמאר, בתשובות לשאלה הנ"ל, שו"ת פוע"ה, שם, עמ' 158–165.

30. הרב שלמה זלמן אויערבאך, נשמת אברהם, שם. ילקוט יוסף, שם. הרב מרדכי אליהו, דבריו הובאו באור המזרח, שם, עמ' 125. הרב יעקב אריאל, הרב דוב ליאור, הרב אביגדר נבנצל, הרב שלמה משה עמאר, בתשובותיהם הנ"ל, הובאו בשו"ת פוע"ה, שם.

פדיון הבן | עה

יש מי שהורה להמתין ולפדותו רק אחרי שיצא משם³¹, ויש מי שהורה שיש לפדותו אפילו כשהוא בתוך האינקובטור³².

יז. אם לא יכלו למול את הפג בזמנו, ומלים אותו ביום הפדיון, מלים אותו קודם הפדיון, כיוון שהמילה היא אות ההכנסה בברית, ואלמלא קבלת הברית אין חיוב למצוות הפדיון³³. אך אם אי אפשר למולו אפילו ביום השלושים, יפדוהו למרות שהוא עדיין ערל, כמו הבכורות במדבר שנפדו למרות שלא מלו, וגם כדי שזכות מצוות הפדיון תסייע לתינוק להתרפא³⁴.

פדיון ילד מאומץ

יח. ילד מאומץ או ילד שאביו אינו לפנינו אך ידוע שהוא חייב בפדיון הבן³⁵, יש סוברים שבית דין יכול לפדותו³⁶. ויש סוברים שמצוות פדיון הבן מוטלת רק על האב וכשאינו נמצא, רק הבן יכול לפדות את עצמו לאחר שיגדל³⁷, ויתלו לו טס של כסף, שכתוב בו 'בן כהן' וכדומה, על צווארו לזיכרון כדי שידע שהוא צריך לפדות את עצמו לכשיגדל³⁸. למעשה, על בית הדין לפדות את הקטן בברכה אך בלי שם ומלכות, וכשיגדל יפדה את עצמו שוב מספק, בברכה בלי שם ומלכות³⁹, ויש שהכריעו למעשה שאפשר לפדותו בברכה ושכן המנהג⁴⁰.

יט. מי שיש ספק אם הוא חייב בפדיון הבן – פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה⁴¹. ויש מי שכתב שדווקא כשספק אם הוא בכור – פטור, אך אם ידוע שהוא בכור אלא שיש ספק שמא אביו כהן או לוי או שמא אמו בת כהן או בת לוי, חייב בפדיון ללא ברכה⁴².

כ. בן לוויה שאמו נתעברה מגוי פטור מפדיון. לעומת זאת, בן כהנת שנתעברה מגוי, חייב בפדיון, כיוון שאמו נתחללה מן הכהונה בבעילת הגוי⁴³, ויפדה את עצמו כשיגדל⁴⁴.

31. הרב אביגדור נבנצל בתשובתו הנ"ל.

32. הרב מרדכי אליהו, אור המזרח, שם.

33. שו"ת ראנ"ח, סימן עט, דבריו הובאו בשפתי כהן, יורה דעה, סימן שוה, ס"ק יב, ובבב"ר יוסף, יורה דעה, סימן רסב, ס"ק ג.

34. שו"ת צמח צדק (הקדמון), סימן קכח. לוית חן, סוף פרשת בא. בית לחם יהודא, יורה דעה, סימן שוה, ס"ק ה.

35. שו"ת חתם סופר, יורה דעה, סימן ש. שו"ת שיבת ציון, סימן נד. דבריהם הובאו בפתחי תשובה, יורה דעה, סימן ש, ס"ק כג. שו"ת יביע אומר, חלק ו, יורה דעה, סוף סימן כה.

36. בכור פטר רחם לאמו, אביו ואביו אמו אינם כהנים או לויים.

37. צידה לדרך, על פרשת בא, פרק יג, הובא בטורי זהב, יורה דעה, סימן שוה, ס"ק יא. שפתי כהן, יורה דעה, סימן שוה, ס"ק יא, וס"ק כ, ובנקודות הכסף, שם. ביאור הגר"א, שם, ס"ק יז.

38. שו"ת הריב"ש, סימן קלא. רמ"א, שם, י. טורי זהב, שם. קצות החושן, סימן רמג, ס"ק ז. שו"ת יביע אומר, חלק ח, יורה דעה, סימן לא.

39. מנהגי מהרי"ל, הלכות פדיון הבן, אות ה. רמ"א, שם, טו.

40. שו"ת חתם סופר, יורה דעה, סימן רצה, הובא בפתחי תשובה, שם, ס"ק טז.

41. ערוך השלחן, יורה דעה, סימן שוה, יד. שו"ת דבר חברון, יורה דעה, חלק ב, סימן שע. ראה סיכום הדעות, הרב משה פינדלינג, 'אימץ ילדים', נועם ד, תשכ"א, עמ' פה-פח.

42. חולין קלד, ב. שלחן ערוך, יורה דעה, סימן שוה, יג.

43. שו"ת אגרות משה, יורה דעה, חלק א, סימן קפח.

44. שלחן ערוך, יורה דעה, סימן שוה, יח. ודווקא כשנתעברה מגוי בביאת איסור אבל אם קיבלה תרומת זרע מגוי אינה מתחללת בכך והבן פטור מפדיון, ראה לעיל כרך שני, פרק נה – 'תרומת זרע', עמ' 454, ובהערה 150.

45. שפתי כהן, שם, ס"ק כב.

פדיון הבן לתינוק שנולד לאישה בעלת שני רחמים

כא. אישה שיש לה שני רחמים⁴⁵, ולאחר שנולדו לה ילדים שהתפתחו ברחם אחד, נולד לה בן שהתפתח ברחם האחר, אף על פי שהוא פטר רחם מהרחם השני, אין חייבים בפדיונו⁴⁶.

התייחסות לפדיון הבן לילד שאין ידוע מי אביו ולילד שנולד מתרומת זרע הובאה לעיל בכרך השני, פרק נה – 'תרומת זרע', בפסקה 'פדיון הבן', עמ' 454–456.

התייחסות לפדיון הבן לילד שנולד מהזרעה מלאכותית הובאה שם, פרק מח – 'הזרעה מלאכותית (IUI)', עמ' 297, הלכה ט.

התייחסות לפדיון הבן לילד שנולד מהפריה חוץ גופית הובאה שם, פרק מט – 'הפריה חוץ גופית (IVF)', עמ' 338, הלכות ד-ה.

התייחסות לפדיון הבן לילד שנולד מתרומת ביצית הובאה שם, פרק נב – 'תרומת ביצית', בפסקה 'פדיון הבן', עמ' 399–400, הלכות ל-לא.

התייחסות לפדיון הבן לילד שנולד מפונדקאות הובאה שם, פרק נג – 'פונדקאות', בפסקה 'פדיון הבן', עמ' 411, הלכה כ.

45. התופעה מכונה 'רחם דידלפי' (Uterus didelphys) ושכיחותה מוערכת ב-1:3000 נשים.
46. הרב אריה כץ, 'פדיון הבן לתינוק שנולד לאישה בעלת רחם כפול', אמונת עתיך 124 (תמוז תשע"ט), עמ' 137-139, ובשו"ת שאגת כהן, חלק ב, סימן ל, על פי דברי הגמרא בכורות יט, א, שבכור לדבר אחד פטור מפדיון הבן.